

IZR. TANÜGYI ÉRTESÍTŐ

A szerkesztésért felelős: Kornfeld Gyula.

Megjelenik minden hó 1-én. — Kiadja az „Orsz. Izr. Tanító-egyesület.” — Előfizetési ár: nem tagok számára egész évre 4 korona. — Az egyesület tagjainak díjmentesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Györi Adolf egyesületi pénztárhoz, VI. Eötvös-utca 6. szám, küldendők. Szerkesztőségi iroda: VII., Sip-utca 12. szám.

Tartalom: A veszprémi iskola jubileuma. — Kísérleti pedagógia és didaktika. Irta *Döri S. Zsigmond*. — Utazás az iskola körül. Irta *Zollner Albert*. — A talmud phonomimikája. Irta *Klein Mór József*. — A világosság iskolája. Irta *dr. Kecskeméti Lipót*. — Tárca: Óda. Irta *Perényi Adolf*. — Egyesületi élet. — Kisebbségi közlemények. Irta *Rózsa Ede*. — Könyvismertetés. — Hírek iskoláink életéből. Vegyesek. — Hirdetések.

A veszprémi izr. iskola jubileuma.

Ritka ünnepet ült a veszprémi izr. iskola e napokban: fennállásának századik évfordulóját. Száz esztendő mulott el keletkezése, első szervezése óta. És e század szakadatlan munkával, gazdag sikerekkel, érdemmel és dicsőséggel volt tele. Méltó alkalom tehát, hogy az iskolafentartó hitközség vezetősége, a tantestület, a hitközség tagjai, kik mind ez iskola tanulói voltak, az ottani egész társadalom együtt ünnepeljék e ritka évfordulót, mellyel még eddig egy magyar izr. iskola sem dicselkedhetett. De nevezetes esemény ez a magyar zsidóság történetében is, mely kulturális intézményei által áll fenn és virágzik, és melynek együtt kellett volna ünnepelnie az ünneplő hitközséggel.

De első sorban ünnepe volt e ritka évforduló a jubiláló iskola tantestületének. Intézmények lelke az ott működő emberek. Az ő munkájuk tartja fenn az intézményeket, valósítja meg azok céljait, szerzi meg a sikereket, az ő érdemük és dicsőségük első sorban az intézmény fejlődése és virágzása. Különösen áll ez kulturális intézményekre, de főképpen iskolákra vonatkozólag. A veszprémi izr. iskola fejlődése és virágzása, száz éves dicső múltjának sikerei azon derék tanítók érdeme, kik ez intézetben működtek, éltük fáradtságos munkájával a sikereket megszerezték. Ez érdem, e dicsőség nagy része pedig a még most is ott működő tantestület tagjait illeti, kiknek legtöbbször már évtizedek óta, tehát az ünneplésre alkalmas nyújtó száz évnek tetemes részén át dolgozik lankadatlan buzgalommal, lelkes hivatásszeretettel és példátadó kötelességtudással a nevelés és tanítás szent ügyének szolgálatában, hitközsége és az egész magyar zsidóság javára. Azért e nevezetes évforduló alkalmával kell, hogy ők legyenek az ünneplés központja, a jól megérdemelt dicséret és elismerés minden szava első sorban őket magasztalja.

Az üdvözlők és ünneplők seregéhez örömmel csatlakozunk mi is a magyar zsidó tanítószó nevében, hogy az ünneplőkkel együtt ünnepelve, magasztaljuk

e derék férfiakat s a mindenkoron áldozatkész veszprémi hitközséget. És az ünnep örömhangjai közepette kegyelettel emlékezünk meg a nagynevű elődökről is, a veszprémi izr. iskolának már elhunyt tanítóiról, köztük első sorban *Hochmuth* Ábrahám főrabbiról, ki a jubiláló iskolának három évtizeden át igazgatója, újjászervezője és éltető lelke volt.

E helyen pedig méltóbban nem ünnepelhetünk, mint hogy teljességében közöljük azt a klasszikus beszédet, melyet dr. *Bánóczy* József, az Izr. Tanítóképző-intézet igazgatója, Veszprém szülöttje és az ünneplő iskola volt növendéke, a jubileum keretében tartott, mert ennél szebben a százados évfordulót méltatni nem lehet:

„Ritka alkalomra gyűltünk egybe, mélyen tisztelt közönség, a műveltség egy szerény hajlékának százéves fordulója megülnésére. De mivel a hajlék: iskola, ünnepünk tülemelkedik a helyi vonatkozáson és általános jelentőséget nyer.

Mert az iskola, tisztelt ünneplő közönség, a sivatagban utat szerez és folyóvizet a kietlenben; termőföld az, mely fölntart és fejleszt; fegyver, amely véd és támad. Nemzet és felekezet, község és egyén iskola által gyarapodik és iskola által marad meg.

Üdv Veszprém zsidóságának, mely ezt már egy századdal ezelőtt érezte, tudta, mely gyermekei oktatásáról gondoskodván, jelenét biztosította és jövőjét készítette elő.

De hogy ezt ennyi sikerrel tehetette, kitartó munkáján kívül a helyi génusznak is köszöni. Veszprém, a Dunántúl gyöngye, ősi műveltség színhelye. A kulturát, melyet a rómainól itt frank és szláv örökölt, Ősöd és Ős honfoglaló népe megbecsülte és gyarapította. S amit győzelme béreül az első szent király új államának e város falai alatt vivott ki: a nyugati műveltséghez tartozást, azt Veszprém lakossága szent örökségként tiszteletben tartotta és nemzedékről-nemzedékre adta. Ez a levegő, melyet a Bakony szellője és a műveltség árja tett frissé és üdévé, mely befolyja a bérceket és az elméket, ez a levegő adott, szerette hitközségem, száz évvel ezelőtt számra kevés és anyagi erőre gyöngye elődeidnek lendületet és bizalmat, hogy ily nagyhatású kulturműbe fogni bátrak voltak.

De Veszprém nemcsak a műveltségnek, hanem a magyarságnak is ősi fészke. Annak a hősi és harcra szellemnek, mely várfalának védelmében és ha kellett — ostromában, mindig a nemzet fölntmaradásáért vért adott; annak a nemes és türelmes szellemnek, mely minden fajjal és felekezettel megosztotta szabadságát és jogát és ennek fejében nem várt egyebet, mint-hogy az osztozkodjék vele a haza szeretetében. Kinek lelkére hathatott e szellem hódítóbb erővel, mint a zsidóéra, erre a kisszámú, rokontalan és üldözött fajra, amelynek történetével való hasonlóságáról XVI. századunk több költője oly elmélyedő részletezéssel szól; amely hálás lélekkel vonzódott ez áldott talajhoz és a magyar nagylelkűsége és a saját nemzeti munkája árán honját lelé e hazában? Ezért lett a németnek alapított iskola, mihelyt a viszonyok kedvezőre fordultak, nyelvben és lélekben magyarrá, mint maga a felekezet; ezért segített az a maga részéről is terjeszteni és erősíteni a nemzeti szellemet, mint maga a zsidóság.

De megsegített titeket legelső sorban is az Isten. Ő vezetett ide, e Kanaánba, ő fordította felétek a rokonérzést és a jóakaratot, ő segített meg és adott előmenetelt, ő élesztette bizodalmatokat és váltotta valóra reménységteket. Lássuk, tudjuk, vegyük észre és értsük meg egyetemben, hogy az Örökkévaló keze művelte és Izraél Szentje teremtette ezt!

Így folyt le e század, melyben lelkes igyekvés teljességet ért, az odaadó munka sikert aratott. Így állt elő és nőtt kiválóvá ez az iskola, melynek ma ünnepét üljük.

Mint minden történet, úgy iskolánké is nevekhez van kötve. Derék történetírója koszorúba gyűjté mindazokét, kik alapítása és fejlesztése, munkája és irányítása körül érdemeket szereztek. El nem múló hálánk övezi valamennyit. De hódolatunkkal különösen *Hochmuth* Ábrahám és *Pillitz* Benő kimagasló alakjai elé járulunk.

Dr. Pillitz nemcsak jelentékeny alapítványaival jegyzé be nevét az iskola történetébe, hanem még inkább a megbecsülés, a figyelem, az érdeklődés szelleme által, melyet nem szűnt meg az iskolával szemben abban a körben terjeszteni, ahol az ő szava nyomósan esett a latba. És hol nem esett? Az az előkelő, tudós elme kiválóan egyengette ezzel iskolánk egyetemes emelkedésének útját és fölvirágzását előkészítette. Hochmuth Ábrahám neve pedig iskolánknak legnagyobb dicsősége, valamint ez az iskola viszont az ő állandó gondjainak és fáradhatatlan munkájának volt a tárgya. Pedagógiai készültségre és tudásra nem volt senki kora rabbijai közt, ki őt megközelítette volna, s alig van ma is, ki ebben ő vele vetekedhetnék. Hochmuth szerette az iskolát, mert értett hozzá, és értett hozzá, mert szerette. Ő nem kizárólag a templomban kereste a hívekre való hatása útját; lelkipásztori gondjai nem merültek ki a prédikálásban. A zsidó iskoláról írt nagyhírű munkája szerint a zsinagóga a multnak a megóvója, a rabbi a jelen képviselője s az iskola a jövő oszlopa. De ő nem érte be azzal, hogy csupán a jelennek dolgozzék, az ő lelki szemei előtt oly zsidóság lebegett, mely a tudás emlőin nő fel s a műveltség forrásai-ból táplálkozik avégből, hogy igazán istenfélő és valósággal erkölcsös legyen. S mert ezt csak az iskolától várta, azért tartotta az iskolát oly nagyra. Itt érezte ő magát legjobban, itt időzött legszivesebben. Olyan volt ő az iskolában, mint ahogy a próféta kívánja az áldozásra menő fejedelemtől, hogy a nép közt menjen be és mikor kimennek, együtt menjen ki vele. Áldott legyen az emléked, drága Mesterem! Te nemcsak szavaddal oktattál minket, hanem példáddal is, nemcsak tanításoddal, hanem egész életeddel. A magyar zsidó tanügy története hősei közé jegyzi nevedet s ez iskola, működésed és dicsőséged színhelye, állandó letéteményese marad vezérlő szellemednek.

Igenis, nagy emlékek és nagy tradíciók fénye vonja be, mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet e százados iskolát. Ám büszkeséggel valljuk, ez iskola a saját fényével is ragyog. Mert nem lett, nem is lehetett dicső multjához hűtelen. A veszprémi zsidó iskola ma is a legkitünőbbek közül való, amint-hogy ez a hitközség is mindig elől állott, amidőn akár saját tagjainak, akár az egész felekezetnek műveltségi és erkölcsi érdekeiért kellett áldozatot tenni. Ez a kölcsönhatás község és tanítók, család és iskola között tanusága és

*

együttal gyümölcse annak az egészséges alapnak, melyen e hitközség fejlődése nyugszik.

Tisztelt ünneplő gyülekezet! 47--48 évvel ezelőtt e palotaszerű épület helyén egy alacsony ház állott és zsúfolt termeiben gondatlan gyermekek csoportjai rajzoltak. Otthon szülék vagy rokonok, itt a tanítók gondossága őrizte testi-lelki fejlődésüket. Nem sejtették azok még, hogy az élet útjai meredek s a világi boldogság javarésze: kötelességteljesítés. Aztán szétzilálta őket az élet s akiket a mai nap itt együtt lát, ősz fejjel, meghatott lélekkel gondolnak első ifjuságukra és első mestereikre. De nemcsak ezek. Bárhova széledtek is a többiek, itthon vagy idegenben rójják a világ útjait: a mai nap mind egybefornak egy közös érzésben, egy közös kötelességben: megindulással és hálával köszöntenek téged, én iskolám, én hitközségem.

Ti pedig ujjongásra fakadjatok hegyek, erdők és minden fa benne; mert megváltotta az Örökkévaló Jákobot és Izraél által megdicsőül.“

Kísérleti pedagógia és didaktika.

(Folytatás.)

Minden oktató megfigyelhette, hogy a diktátumok rendszerint sokkal rosszabbul sikerülnek a tanítási idő végén, mint annak elején vagy közepén. Ha egy hosszabb sor számtani példát kell a tanulónak kidolgoznia, akkor az utolsó példák sokkal több hibát tartalmaznak, mint az elsők. Valamely szövegnek megtanulása szóról-szóra sokkal fáradságosabb a tanítási idő végén vagy egy nehezebb óra után, mint a korai órákban. Ilyen megfigyelések becsesek, de határozatlanok és ingadozók, mert soha sem vezetnek megbízható eredményekhez. Hogy e kérdésben is tisztán lássunk, a kísérletet kell segítségül hívjunk.

Sikorsky,¹⁾ orosz pedagógus törekedett 1879-ben először a *szellemi elfáradással* kapcsolatos jelenségeket kísérlet útján megismerni. A délelőtti tanítás elején és a délutáni tanítás végén diktátumot íratott növendékeivel és megállapította az elkövetett hibák számát. Vizsgálataival arra az eredményre jutott, hogy a délutáni munka 33%-kal több hibát tartalmazott, mint a reggeli. Ez az eredmény megbizhatatlan, mert *Sikorsky* a fizikai energia hullámszerű mozgásairól mitsem tudva, annak figyelembe vétele nélkül végezte kísérleteit. Fontosabbak *Axel Key* idevágó fiziológiai vizsgálatai és statisztikai kimutatásai, melyeket már egyszer említett munkájában a gyermekek munkaképességéről és betegségeiről tett közzé.

Burgerstein,²⁾ *Key* munkájának német fordítója, négy osztályban kísérletileg vizsgálta meg 11—13 éves fiúk és leányok munkaképességét. Egy tanítási órában négy ízben végeztetett írásbelileg összeadásokat és szorzásokat. Egy-egy példacsoportra 10 pernyi időt engedett, azután 5 percet szentelt a dolgozatok beszedésére. A végzett munkálatok azt igazolták, hogy *mennyiségileg* negyedóráról-negyedórára növekedett a tanulók munkaképessége, legkevésbé a második és harmadik negyedóra között; *minőségileg* azonban alászállt a munkálatok értéke, azaz a hibák száma egyre növekedett, legjobban a második és harmadik negyedóra között. Félórás tanítás után éretett tehát el a munkaképesség maximuma. A pszichikai energia hullámszerű mozgásait *Burgerstein* sem vette figyelembe.

¹⁾ *Sikorsky*, Sur les effets de la lassitude provoquée par les travaux intellectuels. Annales d'Hygiène publique 1879.

²⁾ *Burgerstein*, Die Arbeitskurve einer Schulstunde. Wien, 1891.

*Höpfner*¹⁾ Berlinben végzett 1893-ban 46 tanulóval kísérletet olyképen, hogy 19 mondatot diktált, amelyek 582 betűre terjedtek. Minthogy két nehézhallású gyermek volt az osztályban, a diktátum két óránál tovább tartott. A dolgozatok átvizsgálásánál azt észlelte, hogy a hibák száma a diktátum második felében rengeteg nagy, ami azt a gondolatot érlelte meg benne, hogy ezt az eredményt pszichológiailag értékesítse és hogy az elkövetett hibákról pontos statisztikát állítson össze. Kitünt, hogy az első órában a hibák száma egyre kisebbedett, a második órában azonban rohamosan nőtt azok száma, úgy, hogy kétszer-háromszor, sőt némelyeknél hétszer annyi hibát számolhatott meg, mint a dolgozat első felében. Kísérlete azt is látszott igazolni, hogy az az anyag, melyben a tanulóknak nagyobb gyakorlottságuk van, kevésbé fárasztja ki őket, mint az, amiben még gyakorlatlanok.

*Laser*²⁾ 1894-ben Königsbergben végeztetett 13—14 éves fiukkal és leányokkal egy nagy sor szabályszerűen összeállított összeadást és szorzást olyképen, hogy az 5 délelőtti óra első tízperceit használta föl a műveletek végzésére. Eredményül azt nyerte, hogy a munkaképesség egyre növekedik, különösen az első és második óra között, a hibák száma azonban óráról-óra nagyobbodott és az utolsó órában már alig lehetett hibátlan dolgozatot találni. Laser nem vette figyelembe a gyakorlat elvét, mert a folytonos gyakorlattal mintegy megszűntek az elfáradási jelenségek. Feltűnt a munkálatok nagy egyenlőtlensége, mert a legjobb dolgozatok négyszeresen felülmúlták a leggyengébbeket. Ezért a túlterhelés kérdésénél nem elégedhetünk meg átlagszámokkal, hanem a csekély munkaképességű és könnyen elfáradó gyermekeket különös figyelemre kell méltatnunk.

*Friedrich*³⁾ Würzburgban diktátumokkal, összeadások és szorzások végeztetésével folytatott kísérleteket olyképen, hogy az egyes munkaidők közé pihenő szüneteket iktatott, máskor meg szünetek nélkül végeztette a kiszabott munkálatokat. Kísérletei azt eredményezték: 1. A munkaidő megnövekedésével csökken a hibák száma. 2. Az egymásra következő órákban a munkálatok minősége hanyatlik. 3. A beiktatott szünetek előnyösen hatottak a munkák minőségére.

*Amberg*⁴⁾ kísérletei azt mutatják, hogy hosszabb szünetek csak nehezebb és tartósabb munkáknál előnyösek, míg rövid munkaidőnél és könnyebb feladatok végzésénél a szünetek a munka minőségét megrosszabbítják.

Mindezen kísérletek ellen az a kifogás emelhető, hogy kitünő emlékező tehetséggel rendelkező és egyoldalulag tehetséges gyermekek munkaképességükben túlbecsültenek; hogy a hibák nemesak a szellemi elfáradás rovására irandók, mert kedvetlenség és az egyhangú munka folytán beálló unalom is szaporítja a hibák számát és hogy az elfáradás egymaga nem mértéke a szellemi munkaképesség mivoltának. Ez utóbbi inkább valamely összefüggő egész feldolgozásában, kombinálással, képzetek és képzetcsoportok helyes rendbe állításával jut megfélelőbben kifejezésre.

*Ebbinghaus*⁵⁾ adott először ezen gondolatnak gyakorlati kifejezést. A tanulók elé olyan szövegeket adott, amelyekből egy-egy szó, szócsoport, vagy néhány szótag hiányzott, amelyeket a tanulóknak pótolniok kellett. A tanulók tehetségeik szerint három csoportra voltak osztva és a munkaidő

¹⁾ Höpfner, Über die geistige Ermüdung von Schulkindern. Halle 1893.

²⁾ Laser, Über die geistige Ermüdung beim Schulunterricht. Zeitschrift für Gesundheitspflege. VII. 1896.

³⁾ Friedrich, Über die Einflüsse der Arbeitsdauer und Arbeitspausen. Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane. VIII. 1.

⁴⁾ Amberg, Über den Einfluss der Arbeitspausen auf die geistige Leistungsfähigkeit. Kraepelin. Psychologische Arbeiten. I.

⁵⁾ Ebbinghaus, Eine neue Methode zur Prüfung geistiger Fähigkeiten. München, 1896.

minden szövegre 5 percig tartott. A dolgozatok kijavításánál megállapította, hogy hány szótag töltetett ki helyesen, hány értelmetlenül és hány maradt kitöltetlen. Kísérleti eredményei a következők voltak: 1. A végzett munka terjedelme az első csoportnál volt a legnagyobb, a harmadiknál a legkisebb, csak egy-két ízben fordultak elő kivételek. 2. Az elkövetett hibák százalékszámja az első csoportban volt a legesekélyebb, a harmadikban a legnagyobb. 3. A különbség, mely az egyes csoportok munkaképességét jellemezte, az alsóbb osztályokban sokkal felülőbb, mint a felsőkben. 4. Leányok kivétel nélkül vissza maradnak hasonló korú fiuktól, de csupán 16. életévig, amikor a különbség kiegyenlítődik. Ezen vizsgálati módszernek, melyet *kombinációs módszernek* nevezünk, következő hibái vannak: 1. A lassu, de körültekintő és kitünő gondolkodó kevesebbre becsülszik, mint a gyors munkás. 2. Anyanyelvben járatosabb tanuló előnyben van társai fölött. 3. Ebbinghaus nem vette figyelembe a megerőltetést elősegítő különböző körülményeket és a szüneteket. 4. Nem fogadható el az a mód sem, amellyel a hibákat összeszámította. Mind e hibák mellett e módszer sokkal megbízhatóbb, mint az előbbiek, ezért a jövőbeni kísérleteknek ezen módszerből kell kiindulniok. *Kemsies* a számolási módszert épen Ebbinghaus kísérleteiből ösztönöztetve, olyképen fejlesztette tovább, hogy közelebb vitte azt a kombinációs módszerhez.

A *psychologiai módszereken* (diktátumos-, számolási- és kombinációs módszer) kívül *fiziológiai módszerekkel* is iparkodtak a szellemi elfáradás és munkaképesség mennyiségét és minőségét meghatározni. E módszerek az *ergográfot* vagy erőmérőt és az *eszteziométert* vagy tapintási cirkalmat használják fel a kísérletezésnél. Az ergográf az izomenergia és az eszteziométer a bőr érzékenységének megállapítására használtatik. A kísérletek ugyanis azt igazolták, hogy nem csupán testi, hanem szellemi elfáradás után is gyöngébb lesz az izomkontrakció. A tapintási érzék vizsgálatánál használták először a *tapintási cirkalmat*. Ez egy közönséges cirkalom, amelynek hegyei le vannak tompítva és amely arra szolgál, hogy megállapítsa azt a távolságot, amelyben két nyomási ingernek kell egymástól lennie, hogy két, a térben egymástól elkülönített érzet keletkezzék. A legkisebb távolság *Weber* kísérletei alapján 1—60 mm. közt váltakozik, még pedig a nyelv hegyén a minimum 1 mm., az ujak végein 2, a kéz belső felületén 14, a háton, a felső karon és a combon 60 mm. Tapasztalati tény, hogy a test és szellem elfáradásával a cirkalom két hegye közötti távolság, ha a test bármely részén végezték is a kísérleteket, mindig nagyobb volt, mint a test és szellem kipihent állapotában. *Griesbach* és *Blazek* végeztek e téren érdekes kísérleteket, melyeket *Lay* alaposan és részletesen ismertet nagy didaktikájában. Sok értékes anyagot köszönhetünk e kísérleteknek, bár eredményeiknek értékesítése sok tekintetben kifogásolható s azért inkább csak mint a *psychikai módszerek ellenőrző eszközei* használhatók.

A tanulók munkaképességére és szellemi elfáradására vonatkozó kísérletek minden kétséget kizáróan azt bizonyítják, hogy a tanítás nagyfokú szellemi elfáradást idéz elő és hogy az a testi meg szellemi szervezet fejlődésére gyakran káros hatással van. Az iskolában végzett munkával azonban még csak meg sem elégedünk, hanem töméntelen *házi feladattal* még szabad idejének jó részétől is megfosztjuk a tanulót. A teljesített házi feladatok mennyisége és minősége dönti el a tanuló sorsát, ettől függ osztályozása, minősítése, előhaladása, vizsgálati egész sorozatának sikere. Nem csoda tehát, hogy ha a tanuló mindjárt ebéd után előveszi könyveit meg füzeteit és hozzá fog szóbeli és írásbeli házi feladatainak elvégzéséhez, ami különösen a középiskolák felsőbb osztályaiban és szakiskolákban az egész délutánt, sőt gyakran az est és éj óráit is igénybe veszi. Ilyen körülmények között könnyen magyarázható, ha apa, anya, idősebb testvérek vagy házi tanító segítségére sietnek a tanulónak, hogy pótolják és kiegészítsék, amit szórakozottságból egyáltalán nem, vagy

hamisan értett az iskolában, vagy a mit a tanultakból már részben elfelejtett. Még hiányzanak a pontos vizsgálatok és statisztikai adatok e kérdés tisztázására, ámbar *Meumann**) és *Kemsies***) kísérleti vizsgálatait már eddig is sok elszomorító és szinte kétségbeejtő adatokat hoztak napvilágra.

A házi feladatokkal való túlterhelésnek okai 1. a *szakrendszer*, melynek értelmében egy-egy osztályban néha 5—6, sőt több tanár is tanít és mindenik a maga tárgyának fontosságát hangsúlyozza s nem szerez magának áttekintést azon összes követelményekről, melyeket minden oldalról naponként a tanulóra róttak. 2. Az oktatók jórésze megfontolatlanul és könnyelműen szabja ki a házi feladatokat és nem számol a tanuló testi és szellemi képességeivel, pihenésre szánt idejével és családi körülményeivel. 3. Több tanuló betegség miatt sokat mulaszt, mások közepes vagy gyengébb tehetségük folytán nem képesek követni az előadások gyors menetét. 4. Az oktatók gyakran nem készítik gondosan elő a házi feladatokat s így nem tudnak azokkal megküzdeni a tanulók. 5. Az osztályozás és vizsgálatok mai rendje, melyekről Lay egy egész fejezetben szól, teljesen elítélve az iskola eddigi eljárását, szintén elősegítik a túlterhelést. 6. A szülők ház és iskola távol állanak egymástól s inkább ellenséges szemmel, mint jóakaró tisztelettel nézik egymás munkáját. A nálunk is meghonosodó *szülői értekezletek* sok anomáliát fognak megszüntetni. 7. Az iskolai feladatokon kívül, különösen vagyonosabb szülők még egyéb tanulmányokkal is, mint zongora, hegedű vagy idegen nyelvek tanulásával, terhelik a tanulót.

A szülői értekezletek legelső kötelessége a tanuló *napi munkarendjének megállapítása* volna, hogy a nap 24 órája, a tanuló korának testi és szellemi erejének tekintetbe vételével munka, üdülés és alvás között arányosan oszolják meg. *Axel Key* készített egy ilyen beosztást, amelyet egy szent-pétervári orvos-tanárokból álló bizottság kevés módosítással jóváhagyott. Közöljük itt Key beosztását, amely nálunk is mintául szolgálhat.

A gyermek életkora	Az alvás tartama	Öltözködés, mosakodás	Étkezés, pihenés	Játék, szabad foglalkozások	Iskolai és házi munka- idő	Iskolai órák száma:		Ebből		Házi munka	
						hetenkint	naponként	énekorák heti száma	tornaórák heti száma	heti órák száma	napi órák száma
7—8	11 óra	1 óra	3 óra	6 óra	2—3 óra	12—15	2—2,30	2 félóra	2	—	—
9—10	11 „	1	3	5 „	4—5 óra	14—20	2,30—3,30	2	3	6	1
11—12	10—11 óra	1	3	3 4 „	6 óra	24	4	2	3	7	1,10
13—14	10 óra	1	3	3 „	7 „	27	4—5	2	3	10	1,40
15—16	9	1	3	2,30 „	8,30 „	30	5	2	3	16	2,40
17—18	8,30 „	1	3 „	2,30 „	9 „	30	5	2	3	19	3,10

*) Meumann, Haus- und Schularbeit. 1904.

**) Kemsies, Die häusliche Arbeitszeit meiner Schüler. Zeitschrift für päd. Psychologie. 1899

A szülei értekezletnek másik főfeladata az volna, hogy a szülők az oktatókkal egyetemben a tanuló *testi és szellemi képességeinek kimutatását* elkészítsék, amire mintául a következő beosztás szolgálhat.

I. *Általános megjegyzések*: 1. Melyek a tanuló öröklött testi, szellemi és erkölcsi előnyei vagy hátrányai? 2. Milyenek a tanuló táplálkozási viszonyai (visszaélések, alkohol, dohányzás)? 3. Mennyi ideig alszik és milyen helyiségben; kik a hálótársai? 4. Melyek a gyermek játékaik és miképen üdül (mellékfoglalkozások, séta, úszás, sport)? 5. Milyen házi nevelésben részesült (a szülők világfelfogása, a szülők példája, testvérek, barátok és cselédek hatása, a gyermek környezete)? 6. Milyen a fizikai és pszichikai energiája? 7. Mi a testi és szellemi elfáradás mértéke? 8. Melyek a gyermek különös tehetségei? 9. Melyek jellemének főbb vonásai?

II. *Testi tulajdonságok*: 1. Milyen a testi szervezete? 2. Milyen a testi nagysága és súlya? 3. Testi rendellenességek. 4. Kiállott és jelenlegi testi betegségek.

III. *Szellemi tulajdonságok*: 1. Milyen a tanuló felfogó-, emlékezeti- és képzettypusa? 2. Milyen a figyelme? 3. Milyen az emlékezete? 4. Mely dolgok keltik fel érdeklődését? 5. Melyek jellemző mozgásai? 6. Melyek különös ügyességei? 7. Milyennek mutatkozik cselekedeteiben?

Lay munkásságának méltatását ezen fejezet megírásával még nem merítettük ki. Csak a legfontosabb fejezetek ismertetésére szorítkoztam, miközben hazai viszonyainkra folytonos reflexiókat fűztem. Célom volt, hogy betekintést adjak ezen új tudományágak óriási anyagába és feldolgozásának belső menetébe. Nagy érdeklődéssel várjuk ezek után *Lay* didaktikájának további köteteit, melyekben az egyes disciplinák kísérleti módszertanával foglalkozni. Annak idején visszatérünk még erre a tárgyra.

3. *A kísérleti pedagógia és didaktika helye az általános pedagógia keretében.*

Az előbbi fejezetekben az experimentális pedagógia és didaktika fejlődését és tárgyait vizsgáltuk, jelen fejezetben azt a fontos kérdést akarjuk tárgyalni, hogy *e disciplinák miképen helyezkednek el az általános pedagógia és didaktika keretében.* Mindenekelőtt azonban azt a kérdést kell tisztáznunk, hogy vajjon *tudomány-e a pedagógia* a szó legszigorubb értelmében. Juthat-e általános érvényességű eredmények megállapításához? *Önálló tudomány-e* és nemcsak a pszichológiának és etikának vonatkoztatása-e nevelésügyi kérdésekre? A pedagógia mindenesetre önálló tudomány, mert teljesen sajátos szempontjából, a nevelés és oktatás szempontjából nézi kutatásainak összes tárgyait. Nem tekinthetjük alkalmazott pszichológiának vagy etikának sem, mert a pszichologus és etikus a szellemi, illetőleg erkölcsi élet tényeivel foglalkozik, de nem avval a kérdéssel, hogy a nevelés minő hatással van azokra. A pszichologus értékes adalékokat szolgáltat a pedagógiának, amennyiben a gyermek szellemi életének fejlődésébe betekintést enged, azonban a pedagógiában első sorban nem a gyermek természetes fejlődésének menetével foglalkozunk, hanem avval, hogy miképen avatkozik vagy avatkozhatik be a nevelés ezen fejlődés menetébe. E hatásnak vizsgálata a pszichologia körén kívül esik és egyedül a pedagógia feladata marad.

Abban sem lehet semmi kétség, hogy a pedagógia önálló tudomány, mely általános érvényességű törvényekre juthat. Hogy ezt a kérdést kellően megvilágíthassuk, különbséget kell tennünk a pedagógia két része között. Az egyik leírja és magyarázza az e tárgy körébe vágó ismereteket, a másik része

pedig megfigyelések, kísérletek és kutatás útján bővíti ki azokat. Ez utóbbi részében a pedagógia is eljuthat oda, hogy mint minden más empirikus tudomány, eredményeit általános érvényűvé tegye. Egész pontossággal meg tudjuk állapítani azt a processust, mely a gyermek lelkületében végbe megy, ha a nevelésnek bizonyos tényezőit reá hatni engedjük. Ezen kutató, ismereteinket kiegészítő rész mellett a pedagógiának egy másik, általános és tisztán szisztematikus részére van szükségünk, mely a nevelésnek és neveléstudomány általános fogalmának meghatározásával, a speciális kutatások eredményeinek rendszeres összefoglalásával és a nevelés általános szabályainak és előírásainak tárgyalásával foglalkozik, melyeknek ismerete nélkül gyakorlati pedagógus a maga működését meg sem kezdheti. Első sorban az experimentális pedagógia és didaktika eredményeitől függ, hogy a pedagógia ezen része minő fejlődést mutathat fel. A pedagógiának ez az általános része igen sok olyan tételt is fog tartalmazni, amelyek nem minden tekintetben és nem minden idők számára általános érvényűek. Mindjárt a nevelés céljának megállapítása is a legnagyobb zürzavart idézi elő még napjainkban is. Minden korszak, minden állam, minden nemzet, minden vallás más-más céljait jelöli ki a nevelésnek és a kitűzött célok szerint másképen állapítja meg a nevelés és oktatás rendjét. Ha Spárta jó katonát akar nevelni, akkor Athén értelmes, művelt polgárt; ha a keresztény világfelfogás buzgó, ájtatos, vallásos embereket akar nevelni, akik a földi életnél előbbre tartják a másvilági életet, akkor a természettudományi felfogás a természet működésének helyes felfogását és megértését tüzi ki célul, az embert csak mint a nagy világegyetemnek egy csekély parányát veszi figyelembe, mely jön és megy, mint a színészek a színpadon, hogy távozásukkal helyüket másoknak engedjék át. Mindamellett a pedagógia e részének is vannak általános érvényű szabályai, melyek a gyermek természete, a nevelés és képzés formális feladatai által vannak meghatározva. Ez utóbbiaknak megállapítása teljesen független az idők viszonyosságaitól.

A mennyiben a pedagógiának szisztematikus része az empirikus kutatásokat rendszerbe foglalja, feltételezi magát a kutatást. *Az experimentális pedagógia és didaktika tehát a pedagógiának empirikus alapvetése*, mely anyagot hord az általános pedagógia nagy épületének felépítésére.

Döri S. Zsigmond.

(Folytatása következik.)

Utazás az iskola körül.

Felolvastatott az Izr. Tanítóegyesület északkeleti fiókkörének július hó 4-én, Eperjesen tartott körülésén.

Az 1868-iki népoktatási törvény, de az új törvényjavaslat is hat osztályú elemi iskolák felállítását rendelte el. S mégis a legtöbb városi felekezeti, de kiváltképpen városi zsidó elemi iskola csak négy osztályú, tehát esonka intézmény. Miért van ez?

A felelet e kérdésre látszólag igen könnyű. Mert az első pillanatra mindenki azt fogja mondani: az elemi 4-ik osztály bevégezése után a gyermek ugyis a középiskolába megy, vagy legalább mehet, s így fölösleges volna neki még két évet az elemi iskolában eltölteni. Felületes szemlélet mellett ez igaznak látszik s így az V.—VI. elemi osztály a városi iskoláknál csakugyan fölöslegesnek látszik.

Álljunk itt meg egy szóra s vizsgáljuk meg kissé tüzetesebben, vajjon csakugyan így áll-e a dolog?

Minden iskolának, minden tanításnak csak egy célja van, csak egy célja

lehet és ez: az egyedet az élet küzdelmeire harcképesé tenni, ellátni őt a kellő fegyverekkel, hogy a lét harcát sikeresen vívhassa meg. E fegyverek 3 raktárból szerezhetők be, még pedig az elemi-, a közép- és felső-iskolákból. Ezen iskolák mindegyike egy-egy arzenál, hol a teljes felszerelés megszerezhető. Mindegyik iskola egy teljes komplett egészet nyújt, mindegyik, hogy úgy mondjam, egy teljes kört alkot, tehát, ha belőle egy darabka hiányzik, már megszűnt kör lenni. S nem segíthet e bajon az a körülmény, hogy az illető, teszem fel a hiányos elemi iskolai körhöz, egy másik hiányos középiskolai kördarabot szerez. Mert két, nem egy sugárral vont kördarabból egy összeillő kört soha sem alkothatunk. Mit ér az, ha valaki az egyik fegyvertárból megszerzi a puskáját, a másikban pedig a municiót, a golyót, jóllehet magában véve a puska is jó, a golyó is jó, de azt a golyót ebbe a fegyverbe nem lehet beletenni, mert más a puska kalibere, más a golyóé.

Hasonló esettel állunk szemben akkor, ha valaki a 4 elemi osztály végzése után, az V.—VI. elemi helyett a középiskola I. és II. osztályát végzi. Az elemi iskolai kör esonkán maradt, a középiskolai I. és II. oszt. kördarab pedig nem egészíti ki.

Hogy ez valóban így van, könnyen meggyőződhetünk, ha csak egyetlen tantárgyat hasonlítunk is össze, amit a növendék az V.—VI. elemi osztályban tanult volna, azzal a tananyaggal, amit ugyanazon tárgyból a középiskola I. és II. osztályban végz. Legyen ezen összehasonlítandó tantárgy teszem fel a nyelvtan.

Az elemi iskola 4 osztályában tanult a gyermek a nyelvtanból annyit, amennyire minden embernek okvetlen szüksége van, úgy, hogy az V.—VI. osztályban az úgynevezett okiratok: levél, nyugta, számla, bizonyítvány, szerződés stb. kerülhetnek sorra, mind olyan dolgok, melyeknek ismerete, mondhatnám, minden emberre nézve fontos, minden emberre nézve majdnem nélkülözhetetlen.

S mit nyújt e fölülte szükséges ismeretek helyett a középiskola I. és II. osztálya?! Ujra kezdi a már az elemiben tanultakat, újra alapoz szélesebb körben s jól teszi, mert hisz magasabban akar építeni. De vajjon annak, aki a középiskolának csak I. és II. osztályát végzi, ér-e ez valamit, vagy ér-e annyit, mint amit az elemi iskola V.—VI. osztálya nyújtott volna?! Nem hiszem, hogy akadjon, aki erre nézve ne volna velem egy véleményen, mikor azt mondom, hogy nem ér neki semmit, de semmi esetre sem ér neki annyit, mint a mennyit az elemi V.—VI. osztály nemvégzésével veszített.

Mert én a magam részéről még azt a nyelvtant is sokallom, mert az életben a közönséges embernél mi hasznát se látom, amit az elemi 4. osztályig tanul; s engem egy cseppet sem lelkesít az, hogy valaki, aki nem eminenter tudományos pályára készül, a ragok illeszkedése, a képzők ilyen vagy olyan volta, azok származása, etimológiája felől tájékozva van, vagy a hetvenezerféle határozók tömkelegében el is tud igazodni. De igenis szükségesnek találom, hogy kiki a maga gondolatait akár szóban, akár írásban legalább megközelítőleg helyesen ki tudja fejezni, s fölülte fontosnak tartom, hogy valaki egy levélke, vagy nyugtácska megírásakor ne legyen a szomszédra utalva. S mint ezen tárggyal, úgy vagyunk többé-kevésbé a többi tárgyakkal is. S hol vannak még azok a gyakorlati fontosságú dolgok, mint: alkotmánytan, kertészet, méhészet s a gazdálkodás egyéb fajtái, továbbá a könyvelési ismeretek, amelyek az elemi iskola V.—VI. osztályának tanterv-keretébe, habár csak a legegyszerűbb, legszűkebb értelemben, de mégis beleilleszthetők, bele illesztendők, holott a középiskola I. és II. osztályában ezeknek hírét sem hallja.

S mit nyújt ezek helyébe a középiskola I. és II. osztálya? Hisz édes Istenem, az a 200—300 latin szó, — ha esetleg gimnáziumról van szó — csak nem lehet mindezekért az *aequivalentia*! Más tárgyakban pedig, nagyon

csekély kivétellel, habár elismerem, szélesebb körben csak az elemi iskolában tanultakon rágódik, ujat, a gyakorlati életben hasznavehetőt vajmi keveset nyer a növendék.

Azért igazán nem is értem, miért törik magokat a szülők annyira a középiskola után? Miért? Szinte hallom a kórusban adott választ: „Azért, mert én a gyermekemet ki akarom taníttatni, legyen úr belőle, ne kínlódjék annyit az életben, mint az apja s ha az elemiben hagyom, az V.—VI. osztályban (ahol esetleg van), akkor 2 évet veszít.“ Hát ki akarja taníttatni, no jó. Hát először is kérem szívesen, nem kell a gyermeknek a 2 évet sem elvesztenie, mert az elemi VI. osztály végzése után egy-két külömbözeti tárgyból kell csak vizsgáznia s felveszik a középiskola III. osztályába. Azután meg, hát ha nem válik be a nebuló a középiskolában és az I. vagy II.-ban elbukik, mint-hogy 40—50 százaléka el is bukik, akkor csakugyan elveszett ám a két év, mert mint már az imént mondtam, az I. és II. oszt. középiskolában gyakorlati fontosságú dolgot nem tanul a gyermek. Meggyőződtek-e róla, hogy a gyermek oda való-e, van-e akarata, hajlama, van-e képessége az úgynevezett tudományos, vagy úri pályára? „Hogyne kérem, az én gyermekem valóságos lángész.“ Minden szülőnek a gyermeke lángész. Az egyik valami ákom-bákumot rajzol, abból legalább is Munkácsy lesz, a másik a hegedüből tud néhány hamis hangot kicsalni, abból ha nem Kubelik, de legalább is Hubay Jenő lesz, a harmadik a vizsgán is szavalt, abból hitszónok, legalább is egy dr. Jelinek, vagy ha nem, hát híres védő ügyvéd, egy Eötvös Károly lesz s így tovább. Ilyen a kedves szülők véleménye, azonban az élet, a valóság iszonyuan rácafol. Igen háladatos volna e dolgot bővebben fejtegetni, de nem teszem, mert igen messze vezetne. De egy dolgot még sem hagyhatok szó nélkül. Én a középiskola módszerét bírálatom tárgyává nem tehetem, nincs hozzá jussom, de meg képességem se, de a szintizta igazságot mindig meg szabad mondani. Az igazság pedig az, hogy a középiskolában a nevelés legfontosabb ágáról, az egyéni nevelésről szó sem lehet. Kissé merész állításnak látszik, de én bebizonyítom.

Mert kérem szeretettel, arra nézve, hogy nevelésünk az egyedre legyen szabva, hogy az egyénre birjon jótékony hatással, a legkevesebb, amit a nevelőtől megkívánhatunk az, hogy a nevelendő individuumot ismerje, ismerje úgy, hogy annak mind testi, mind lelki tulajdonságai, fogyatozásai, jó és kevésbé jó tulajdonságai, vágyai, gondolkodási módja felől tiszta képet alkot-hasson magának. Ámde a mai középiskolai rendszer mellett van-e mód, van-e lehetőség, hogy a tanár a megkívánt módon ismerje növendékeit? Nincs, ki van zárva. Nemesak hogy belsőleg, szellemi és lelki világát nem ismerheti, de leperreg a tanév s ha az utcán valamelyik növendékével találkozik, leg-följebb annyit tud, hogy ez növendéke s ha jó emlékező tehetsége van, azt is tudja, hányadik osztályba jár, de már nevét majd csak a 10-dik vagy 20-adiknak fogja tudni. És ez nem is csodálatos, sőt ez nem is lehet más-kép. Mert vegyük csak például az egyik szaktanárt: van egy-egy osztályban 1—2 tárgya, heti 2—2 órával, de van neki ugyanaz a szaktárgya 4, esetleg még több osztályban s mindegyik osztályban 40—50 növendéke. Hát lehet azt kívánni, hogy ő hamarosan 200—300 gyermeket megismerjen, már a valódi ismerésről nem is beszélek, de még csak külsőleg, még csak névről sem ismerheti valamennyit. Igaz-e tehát, hogy a középiskolában egyéni nevelésről nem lehet beszélni?!

Innen vannak azután azok az égbekiáltó igazságtalanságok, melyek a középiskolában napirenden vannak. Én nem hibáztatom a tanárt. Isten ment-sen, hogy azt gondoljam, hogy egyik vagy másik igazságtalan, ó nem, ő jó-hiszemüen jár el, hisz ő nem tehet róla, hogy növendékeit meg nem ismer-hetvén, tévedett.

✱

De van a szakrendszernek egy másik főben járó hibája is és ez az, hogy túlterhelést eredményez. Mert mit törődik a földrajz tanára avval, hogy a kémia tanára már adott hónapra egy jó adag leckét, ő az ő tárgyára gondol, ő az előirt tananyagot, ha törik-szakad, be akarja végezni. Innen van aztán, hogy a szegény gyermeknek 3—4 tárgyból kell egy napra készülnie, máskor pedig aránylag semmi dolga nincsen. A végeredménye a dolognak pedig az, hogy az a szülők által lángelmének hitt gyermek éppenséggel nem lévén lángelme, annyit azonban belát, hogy mindenből úgy sem tud elkészülni, tehát egyáltalában nem készül egy leckére sem s megszokja a semmittevést. Üggyel-bajjal, javító-vizsgákkal s mindenféle svindlivel keresztül vergődik az érettségig, de becsületesre mondom, igen sok közöttük, aki helyesen, ortografice helyesen, írni sem tud. Hát könyörgöm alássan, ez az a csábító kép, amelyért a gyermeket idejekora előtt kiszakítják a népiskolából!

De ha ez így van, pedig így van általánosságban, felekezetre való tekintet nélkül is, hogy a gyakorlati élet számára sokkal jobban előkészítheti a gyermeket az elemi iskola V.—VI. osztálya, mint a középiskola I.—II. osztálya, mennyivel inkább így van ez, mennyivel inkább fontosabb specialis zsidó-felekezeti szempontból, hogy a gyermek ne 10, hanem 12 éves korában hagyja el a zsidó elemi népiskolát!?

Valóban ezt annyira szembeszökőnek látom, hogy bizonyítgatását még laikusok előtt is fölöslegesnek találnám, annál inkább felmentve érzem magam a bizonyítás kötelessége alól e szakemberekből álló gyülekezet előtt.

Mert hiszen már évtizedek óta azon lamentálunk, hogy pusztulóban van a zsidó vallásosság, a zsidó érzés és a miken ezek alapszanak: a zsidó hit, annak szertartásai és szokásainak ismerete. Ime a mai körülésünk is, az előző évekéhez hasonlóan, behatóan foglalkozott e kérdéssel. Kísérletezünk tantervmódosítással, tananyagbeosztással, annak módszeres feldolgozásával. Hiu ábrándok, hasztalan kísérletek! „Gut Ding brauch Weile“, mondja a német. Zsidó hitben, zsidó szellemben csak a zsidóiskola nevelhet, de hogy tegye, amikor a 2 legfontosabb évet, a 10—12. terjedő időt veszik el tőle, hogy feleljen meg a zsidóiskola vallásunk ismertetésére és átérzésére irányuló törekvésének, ha épen akkor ragadják ki kebeléből a növendékeket, amikor a kezdet nehézségei már leküzdvők, s a gyorsabb haladás ütemébe mehetne át.

S hogy e téren a középiskola I.—II. osztálya mit és mennyit nyújt?! Nyújt annyit, amennyit a heti 2 órai tanítás mellett nyújtani lehet.

Én tehát oda konkludálok, hogy azokon az elemi iskolákon, hol az V.—VI. osztály felállítva nincsen, úgy általános műveltségi és gyakorlati szempontból, de kiváltképen zsidófelekezeti szempontból, azok késedelem nélkül állíttassanak fel, még pedig olyan módon, hogy ott, hol a lakosság zöme gazdálkodással foglalkozókból áll, az V.—VI. osztályban a kertészet, a gyümölcsfa-tenyésztés, a földmivelés, szőlőtermelés, méhészet s baromfityenyésztés elemeit ismertessük meg a növendékekkel, lehetőleg mindent gyakorlati úton, ahol pedig iparosok és kereskedőkből áll a lakosság, ott a rajz, az ábrázolás alapelemei, kereskedelmi levelezés, keresk. számtan, a könyvvitel, a váltójog stb. képezzék a főbb tárgyakat. Szóval én az V.—VI. osztályban az élet számára kívánnék gyakorlatilag értékes, becses tudnivalókat nyújtani a növendékeknek. Mert az ilyen iskolából kikerülő gyermekekből munkás, művelt ember válhatik, nem derogálna neki a munka, mert hisz a 12-dik életévétől fogva munkához szoknék, de kellő műveltséggel is bírna, mert mindenről volna fogalma, a vallását is ismerné. Míg ellenben a középiskola I.—II. osztályát végzett gyermek munkás lehet, de semmiről sincsen fogalma, a középiskolát teljesen végzett fiatalember pedig igaz, hogy jóval műveltebb emennél, de már neki a közönséges munka derogál, ő már csak „úr“ akarna lenni s a nagy urhatnámság mellett gyakran felkopik az álla.

Természetes, hogy akkor, amidőn én az elemi iskolával szemben ilyen követeléseket támasztok, amelyek ugyan már a mai viszonyok mellett is legnagyobbbrészt megvalósíthatók, mégis szükségkép következik az, hogy a tanítóképzést is ily irányban kívánjam fejleszteni.

Ne méltóztassék engem félreérteni. Én a magyar tanítóságot általában kellő műveltségűnek és képzettségűnek tartom, s köztük a magyar zsidófelekezeti tanítóságot olyan nivón látom, hogy akár az állami, akár a más vallásfelekezetiekkel összehasonlítva, helyét tisztességesen megállja, sőt nem ritka a magyar zsidó felekezeti tanítók közt az olyan, ki bátran beillenék nyelv-mesternek, vagy akár a középiskolában valamely szak tanszékére is, de a praktikus, a gyakorlati irányban nem találom elég ügyesnek. Mert bocsánatot kérek, én nem félszegtudósokat akarnék a népiskolában látni, hanem a gyakorlati élet kívánalmainak megfelelő igazi iskola-mestereket, akik nemesak az iskola négy szűk falai között tanítók, gyermekek tanítói, de az életben is útmutatók, vezérmunkások, a felnőttek között is mesterek. Kézzel egyuttal talán meg volna oldva, illetve orvosolva volna az a sokszor, talán jogosan hangoztatott panasz is, hogy a tanítóságnak állásához és műveltségéhez mértén nincsen meg a kellő társadalmi pozíciója.

A szives türelmükért köszönetet mondva, kérem méltóztassék az elmondottakat megszívlelve következő határozati javaslatomat elfogadni:

1. A körülés az elemi iskola V.—VI. osztályát úgy általános, mint speciális zsidó felekezeti szempontból szükségesnek tartja.

2. Hasson oda az elnökség, hogy a központi vezetőség ily irányban fejtsen ki tevékenységet, s tekintélyével hasson oda az iskolafentartó hatóságainknál, hogy ott, ahol V.—VI. osztály nincsen, azok életbe hivassanak.

3. Kiki a jelenlévő kartársak közül a maga hatáskörében legyen azon, hogy ott, ahol V.—VI. elemi osztály nincsen, minél előbb a törvény kívánalmainak elég tétessék.

4. Szükségesnek látja a körülés a tanítóképzést oly irányban fejleszteni, hogy onnan minél több gyakorlati tudással rendelkező ügyes mester kerüljön ki.

Zollner Albert.

Talmudi phonomimika.

Az olvasás tanításának legrégibb módja, vagyis a sillabizáló módszer szerint, a nyelvnek nem a hangjait ismertették meg először a gyermekkel, hanem a hangok neveit azoknak alakjával — azaz a betűkkel — együtt. Csak mikor a gyermek már az összes hangokat név és alak szerint ismerte, tehát az egész alfa-bétát sorrendben tudta, kezdték meg vele a tulajdonképeni olvasást, azaz két vagy több hang összefűzését, amikor már természetesen nem a hangok neveit, hanem magukat a hangokat kellett egybehangoztatni. Így volt ez a héber olvasás tanításánál is.

Hogy a sillabizáló módszerrel az olvasást megtanulni és megtanítani micsoda munka volt, azt nem kell bővebben magyarázni. Ám az egész alfa-bétát sorrendben a gyenge gyermek agyába beplántálni és ezzel együtt a betűk alakját képzeletében megrögzíteni szintén nem kis fáradságba kerülhetett. Érthető tehát, hogy valamint manapság nem elégítvén ki már bennünket az írva-olvasás kipróbált módszere, a hang és betű közti összefüggést keressük és a phonomimika alkalmazásához jutunk, úgy a sillabizálás korában is akadtak kitünő tanítómesterek, kik az *alfabéta sorrendjének könnyebb megjegyezhetése* céljából, valamint a hang *neve* és *alakja* közt keresve összefüggést, bizonyos mnemotechnikát alkalmaztak. Talán nem vagyok nagyon merész, ha ezen eljárást, vagyis módszert az akkori kor phonomimikájának tekintem; más megfelelőbb görög nevet ugyanis nem tudok e módszer el-

nevezésére, mely a phonomimikától abban különbözik, hogy — mint említém — nem a hang és a betű között, hanem a hang *neve* és *alakja* között keres összefüggést, mert hisz abban az időben a hang nevét és alakját ismertették együttesen.

E módszer alkalmazása azonban csak ott volt lehetséges, ahol a hangok nevei érthető szókat képeznek, mint pl. a héber nyelvben is, melyben a hangok nevei értelmes szókat alkotnak és némileg az illető betű alakját megmagyarázni akarják.

Mindeme fejtegetéseimet azonban sokkal világosabbá és érthetőbbé fogom tenni, ha a talmudnak azon részletét, melyből e tárgyat merítem, lehetőleg az eredetihez alkalmazkodva ideiktatom. Lássuk tehát a Talmud Sabbath traktatusának 104./a. oldalán található érdekes agádát: „Így szóltak a rabbik R. Józsuá b. Lévihez: Most jöttek a gyermekek a tanházba és olyan dolgot mondtak, melyhez hasonlót Józsuá Nun fiának idejében sem tanultak.

(אלף בינה), אלף בינת, azaz tanulj értelmet.

נימל דלת (גמול דלים) = gyámolítsd a szegényeket.

Miért húzódik a ג lába a ד felé? Mert aki a szegényen segíteni akar, annak futni kell a szegény után. És miért húzódik a ד lába a ג felé? Mert a szegénynek azon kell lenni, hogy a jótékony ember könnyen megtalálja őt. ו' ez Istennek neve. Tehát könnyen megjegyezhető.

ז'ח ט"י כ"ל; ואם אתה עושה כן, הקב"ה זן אותך, וזן אותך, ומטיב לך ונותן לך ירושה, וקושר לך כתר לעולם הבא:

(És ha így cselekszel — t. i. a szegénnyel —, akkor Isten táplál téged, kegyes lesz hozzád, jót tesz veled, ad neked örökséget és köt neked egy koszorút a jövő világban.)

מ"ם פתוחה, מ"ם סתומה (מ"ם nyílt és zárt) מאמר פתוח, מאמר סתום; Van nyílt beszéd és burkolt — zárt — beszéd.

נו"ן כפופה, נון פשוטה (נו"ן hajlott és egyenes) נאמן כפוף, נאמן פשוט; Azaz, a jámbor ember lehajtott fővel, szerényen jár, de azért egyenes szívű és egyenes jellemű.

ס"ע סמוך עניים; סימנין עשה בתורה; azaz: jeleket csinálj magadnak a tórában, hogy emlékezetedben maradjon.

פי פתוח, פי סתום; (פ' hajlott és egyenes) פ' כפופה, פ' פשוטה; Van nyílt ajkú és zárt ajkú ember.

צדיק כפוף, צדיק פשוט; (צ' hajlott és egyenes) צד"י כפופה, וצד"י פשוטה; Ugyanaz, mint a נו"ן betűnél jeleztük, amit a talmud is kérdez; de azt feleli rá, hogy kétszeresen szerény legyen a jámbor, mert a tóra csakis nagy alázatossággal szereshető meg.

קו"ף קדוש; רי"ש רשע; Miért is van fordítva a ק' aca a ר'-től? Mert a Szent nem szívesen néz a gonosz emberre. Miért van a ק'-nak a koronája az ר' felé fordítva? (Akkori időben bizonyára a ק'-nak bal felére egy korona-félét is csináltak.)

Mert — így szól az Úr — ha megtér a gonosz, akkor övezem őt egy olyan koronával, aminő az enyém. És miért csüng a ק'-nak a lába? Mert ha megtér (a gonosz), akkor ezen — mint egy létrán — felemelkedhetik Istenhez, mint a hogy R. Simon b. Lákis a Példabeszédek eme mondatát: „A csufolódókkal ő is csufolódik, a szerényeknek pedig kegyességet ad,“ úgy magyarázta, hogy aki jön magát megtisztátalanítani, az előtt is ajtót nyitnak, és aki magát megtisztítani akarja, annak is segítenek.

שי"ן שקר; תי"ן אמת; Miért vannak a שקר szó betűi az alef-béthi sorrendjében egymás után, míg az אמת szónak a betűi abban elszórva található? Mert egyik hazugság gyakran jön a másik után, míg az igazság sokkal ritkábban, elszórtabban található. És miért áll a שקר egy lábon az אמת szó pedig erős alapon? (T. i. a שקר szónak mind a 3 betűje egy-egy csúcson

nyugszik, az **תמא**-nek pedig mind a 3 betűje vagy két lábon, vagy hosszú vonalon nyugszik.) Mert az igazságnak erős az alapja, a hazugság azonban könnyen megdőnhető.“

Eddig terjed a Talmud jelzett helyén az alef-béth notárikonja, mely után a betűk még más különféle sorrendbe is össze vannak állítva és többé-kevésbé kabalisztikus módon az előbbi minta szerint magyarázva. Minket azonban csak az általam közölt részlet érdekel, melyből láthatjuk, hogy mily szépen és megkapóan magyarázta az akkori tanító az alef-beth egymásutánját és betűalakjait tanítványainak.

De az említett célokon kívül — mintegy a koncentráció elvét követve — még az erkölcsstan szolgálatában is állott ezen „phonomimika,“ amennyiben annak minden mondata, minden gondolata egy-egy erkölesi igazság vagy példázat.

Ime a talmudi alef-béth-tanításnak csodálatosan szép erkölcsstani módszere, melyet ha figyelmesen átgondolunk és a mai phonomimikával egybevetünk, csaknem mi is azt mondjuk, amit (nem R. Akiba, hanem) böles Salamon mondott a Prédikátor könyvében: **אין חדש תחת השמש**. Valóban nincs semmi új a nap alatt.

Simontornya.

Klein Mór József.

A világoŝság iskolája.

Avató beszéd. Elmondotta a n.-várad i neolog hitközŝség új iskolaépületének felavató ünnepélyén *dr. Kecskeméti Lipót* főrabbi.

A világoŝteremtésről különös vita folyt egykor Izraél tudósai közt. Az egyik azt mondta: a teremtés rendjében az ég volt az első, mivelhogy az ég az Úristen trónja, a föld pedig csak zsámolyul készült ahhoz a trónushoz. A másik azt tanította, hogy a föld volt meg előbb, mert ég meg a föld Istennek végtelen palotája, ahol a földre, mint fundamentumra és alsó részre, épült az ég, az emelet. Jött aztán a harmadik böles, aki úgy döntött, hogy a teremtésben az égé volt az elsőség, ahogyan a tórának első verse beszél, de a fölszerelésben először a földdel végzett Isten, amire rámutat az Irás szava, hogy Isten elkészítette a földet és az eget. A negyedik tudós közbevágott, hogy kár a meddő vitáért, ég és föld egyszerre készült, úgy tartozik egymáshoz, mint a fazék és a földője; úgy is van, szolt az ötödik, a kettő együvé tartozik; a Szentírás is hol az eget, hol a földet említi elsőnek, ez pedig csak azt mutatja, hogy egyszerre létesültek és az egyik éppen olyan fontos, mint a másik.

Döntés akkor nem esett és azóta az emberiségben egyre tart a régi vita; nem épen arról, hogy mi volt meg előbb, az ég-e, vagy a föld? hanem arról, hogy az embernek életében melyik a fontosabb: az ég-e vagy a föld, a vallás vagy a tudás, a lélek vagy a test, a hit vagy a kritika, a szellem vagy az anyag, a mult vagy a jelen, a klasszicizmus vagy a gyakorlatiasság. És a nevelési elvek kialakulásában az ellentéteknek szertelen kavargása: világgá száll és egymásnak verődik a sok szó felekezeti meg állami, vallási és világi, hagyományos meg természettudományi, dogmatikus meg vallási elvek nélkül való erkölesi tanításról. Itt az ég a homloktérben: hogy az égtől nem is látszik a föld, a hagyománytól az élet, a papi hittől az ember; a gondolatot maga alá erőszakolja a dogma; a trónon ülő theológia előtt zsámoly a föld, a modern tudomány . . . csak arra jó, hogy rája lépjen, vagy félre is lökhesse. Ott a földé az elsőbbség, hogy csak a realitásnak, a számnak, a mérlegnek, a kritikának, csak a pozitivizmusnak van hitele, van értéke; minden egyéb, ég meg vallás, meg gondviselés, meg hagyomány, meg zsidóság fiatal meg öreg gyermekeknek való mese, meg álom. A nevelésnek

egy harmadik, jól ismert formájában a sorrend megint az eget veszi elsőnek, a vallással kezdi a tanítást és sohasem is mellőzi egészen, de aztán minden gond és tökéletesítés a földnek jut ki, hogy a legelső primitív állapotában, belső élet, fejlődés nélkül hagyott vallás valóságos koreszülöttül tengődik az állandóan gondozott és egyre erősödő tudományos világfelfogás mellett. Nincs egyensúly abban a tanításban sem, amelyben ég és föld úgy kerül össze, mint a fazék és földője: nemesak, hogy a földöt, az eget, a vallást gyakran félre kell emelni, de igazi értéke csak a fazéknak van, a földnek, az anyagnak, a haszonnak; abban a húsdarabok, mindenféle jó darab — az üres gyomrok lemondanak a földről, az üres lelkek lemondanak a zsidóságról a teli fazékért. *A zsidó szellemnek igazi iskolája az, amelyben együtt az ég meg a föld és a kettő állandó egyensúlyban.* Ez az egyensúly azonban nem a vallásnak meg a tudásnak reális összhangja — hiszen e fogalom üres frázis, gyermekeknél meg éppen kómikus komolykodás — hanem az a harmónikus nevelés, amely a tudatlanságtól is, a frivolitástól is távoltartja vagy elszakítja a gyermeket, hogy *lelkében később is, mindig összefér, együtt él a tudomány tekintélye és Izraél szerelme.*

* * *

Ezt az iskolaideált kereste a mi községünk három évtizeden keresztül; de kényelmességben kereste, mivelhogy sokáig készen kapták a jót: amíglen két esztendőnek előtte lecsapott rá a kényszerűség, föl kellett túrköznie a teremtés munkájára. Világteremtés volt az: megvolt az iskola, ahol együtt ég és a föld, az álom meg a realitás, a hagyomány meg a kritika, Izraél meg az emberiség, a zsidóság multjának élő ihlete és a zsidóság halhatatlanságának hite és tudása. De bibliai világteremtés volt az abban is, hogy akkor a teremtés után rászakadt a létre a lóhuvabóhu, a káosz, a zavar, a rendszertelen össze-visszaság. Emlékeztek? Micsoda zavarosság! Sötét föllegekben kóválygó árnyékok; se szerük, se számuk; lelkünkől fiadzott, meg máshonnan támadt, agyvelőnket szívó torzképek, igazi szörnyek. Sorainkon a kishitűség vonaglott végig: mit ér, mondták sokan, hogy benne vagyunk az életben, hogy van miért lelkesednünk és mit féltelnünk, ha lelkünkön gond és felelősség, lábunk előtt örvénylő káosz, a föld tántorog velünk és nem tudjuk, történelmi utunkon szilárd talaj lesz-e alattunk. Ott nyelvét öltögeti démonul az elvtelenség, hogy a mieink között oly könnyen akadnak, akik a tökéletességet is a fillérek és a lépések számához mérve itélik meg, hogy nem a jót nézik, csak az olesó és közelit keresik. Amott beszorult ököllet fenyegetődött a túlvitt konservativság: csak ne akarjátok ti a zsidóságot tanítani; nem is zsidó iskola az a ti iskolátok, hiszen ti azok vagytok, akik filozófiátokba elmélyedve egészen elfordultatok Izraél Istenétől, tanácskozástokon titokzatosság, működéstelek sötétségben folyik. És a zavart növelte a sok nevelési dogma, csupa ellenmondás, meg a véletlen határozottságában is csupa szeszély. A levegőben, a háló meg gyermekszobában, az utcán meg az üzletben repülő megillák; ezernyi papírlapon ezerféle elv, hogy: „csak a szükségest tanítani és szükséges, ami hasznos“; „mentől többet a bibliából“ „imádkozni hadd tudjanak a gyermekeink“; „az eszme a fő, a héber mellékes, elég a fordítás“; „minél több anyagot, a szellemet meghozza az élet“; „egy kis biblia meg nem árt, de csak keveset és okosan“; „ne zsidókat, de embereket neveljünk“; „semmi hitelv, csak erkölcs kell“; „grammatika nélkül nincs tanítás“; „az iskola pótolja, amit az otthon elmulaszt“; „az iskola az otthont, a tanító a szülőket hazugságba né állítsa.“ . Odakap a szülő a röpködő papirelvek közé; meggyőződése lesz, ami ujjá közé kerül és ráolvassa a gyermekekre meg az iskolára.

* * *

És a káosz közepette a megromolhatatlan életnek az anyaga. A sok össze-visszaságból egységes elvet olvasztottak ki községünknek tanügyi vezetői, olyat, amelyért érdemes megannyi iskolák versenygésében is még egy iskolát létesíteni. Amaz iskolák közül való lesz a mienk, amelyek nemesak a szellemi megérlelésnek, hanem a testi-lelki egészségnek is az intézményei; iskolát akarunk, ahol a gyermek nemesak a könyvnek, de a maga érzékeinek, szemének, agyvelejének használatát is megtanulja; *iskolát hát, amely nemcsak a tanulásnak, hanem a gondolkozásnak is, és nem csupán az érzés megnemesítésének, de a művészeti érzék fölébresztésének is a műhelye*; amely igazán az erkölcsi és esztétikai világfelfogásnak az iskolája. Jussunk van hozzá, hogy valamennyire elégedetlenek legyünk mind a fönnálló iskolával. A pedagógiában talán nem lesz, vagy ott is lehet, külön kiválósága a mienknek, *de bibliai hivatása van, mint a vallás és az erkölcs iskolájának. Zsidó iskola ez s mégis a társadalomé és felekezeti iskola s mégis az emberiségé is. Igazán az ősi, a tiszta prófétai szellemnek az iskolája*: itt is, ott is a zsidó vallási egyoldalúságban az egész emberiséget lelken csókoló erkölcsi egyetemesség. Iskolánkban az a zsidó szellem, amely úgy szereti az erkölcsöt, hogy elfogadja és tanítja azt az erkölcsöt is, ami nem egy vallásnak, hanem az embernek nevében szólal meg. Meglehet, hogy *csak a zsidóság képes erre és a zsidóság is talán csak minálunk*; de e concessióban nem a modern vádnak, a vallások erkölcsi tehetetlenségének a beismerése rejlik, hanem becsületes alkalmazása ez a prófétai elvnek, hogy az erkölcsi hatásosságnak akármennyi energiáját is halmozza föl egy-egy vallás: az embernek örök vallása, az emberiségnek közös vallása nem lehet más, csak az erkölcs. *Ez Izraelnek igaz szelleme, a legzsidóbb iskola ez a mi iskolánk. Benne a zsidó szellemnek anyaga: biblia és imakönyv, a zsidó öntudatnak élesztő és tápláló eleme; de nem úgy, hogy az terhe, hanem úgy, hogy szárnya legyen a gyermek-léleknek. Azt akarjuk, hogy gyermekeink zsidó emberekül, állandó erkölcsi emelkedettségben tudják majd élni az életet.* Az erkölcsi nevelésben megtanulják, hogy magukban hogyan kell mindig érezniök és másokban is hogyan kell mindig látniök az embert *és megértik, hogy nem lehet zsidó ember, csak aki becsületes és hogy minden nemes érzésü emberben van valami a zsidó szellemből.*

* * *

Most aztán hitközségünk, a maga erkölcsi hivatottságától áthatva, állandó otthont teremtetett *a legzsidóbb iskola, az erkölcsi embereszme iskolája* számára, iskolaházat, tökéleteset, amely mindenben állja a kritikát. A magyar nemzeti egységnek álmodozói gyanakodva nézik, az embert kereső erkölcsi mozgalom bosszusan dobban föl: „már megint egy felekezeti iskola“ és bár a közfelfogást erről mi meg nem változtathatjuk, de itt gyanu, meg bosszuság elülhet, mert *ez az iskola, mint felekezeti intézmény is, nem azoké a vallási hatalmaké, amelyek gyűlölik és leigáznák és megfojtanak a fénynek szellemét. Vallási iskola, de ez a biblia szellemében a világosság iskolája, hogy a fény hívőinek nem is megtűrniök kell, hanem szeretniök, hódító hatalommá erősíteniök.* Sem a társadalmi, sem a zsidó gondolkozásban nem tartunk még ott, hogy szükség ne lenne a fénynek terjesztésére. Sötétség mindenfelé, sötétség az iskolában, akár Izraelén is: mindenütt, ahol a lelkekben szellemi és erkölcsi természetellenesség, az Isten nevében megszólaló, de nem ő tőle való; Isten meg ember eszméjét eltorzító, embert emberre uszító lehetetlenségek. Nagyon, nagyon nyomoruságos az emberiség szellemének a története, hogy a kritikai köztudatban épen a vallások lettek a sötétségnek institúciói. Éppen ezért van szükség, *kétszeres szükség is a mi iskolánkra, felekezeti iskolákkal szemben legyen felekezeti iskola, zsidó iskolával szemben legyen zsidó iskola, amely a világosságnak az iskolája.* Az a világosság az, ami jelképes neve az emberi

gondolkozás jogának, meg az e gondolkozásból folyó szellemi és erkölcsi tökéletesedésnek. *És e fényből nem szorul ki a vallás; sőt az is odakerül a tartalmi és formai fejlődésnek a sodrójába;* és e fénynek nöttével egyre tisztábban sejti, érzi istenét az ember, amíg megtanulja Isten kiszolgálását az élet formájának erkölcsi és művészi szépségében, és megtanulja Isten szeretetét az élet tartalmában, az érzésben, gondolkozásban és cselekvésben, erkölcsi fegyelmezettségben. Mert nem *sötétségbe burkolódzott isten Izraél Istene, akit csak a vakság láthat; hanem a fény az ő palástja, a fény, a tudás, az erkölcs, a művészi finomság.*

* * *

Ime a zsidó iskola, amely *nem csupán felekezeti szükségesség, hanem társadalmi jótett is.* Ha ti közületek egyik-másik nem is barátja a felekezeti iskoláknak, ezért lelkesedhetik is: mert a zsidó gyermek elé itt tartott emberideál az Izraélnek eszmevilágában boldog modern ember lesz. És aki a községek iskolaalapításában csak a szűkebb felekezeti érdekeket nézi, akár téglát is hordhatott volna az iskola falához, mert az *Izraél multjának, Izraél jövőjének, a zsidó-szellem örökkévalóságának lesz az iskolája.* Nem új az épület, lakóház volt, előbb a valóság élt benne: *iskolánk is az életnek, a valóságnak lesz az otthona.* Az életet mondják az igazi iskolának, a mi iskolánk igazi élet lesz. A port is megszenteli, megszentelte e háznak tégláit is az emberi élet, a könny, a remény, a szenvedés, a szeretet: hogy zsidó iskolává lett a ház, nőtt a szentsége, benne az emberi életnek áteszményítése, ahol a könnynek, reménynek, szenvedésnek és szeretetnek tárgya nem az egyén, nem a család, hanem a nagyobb egységek, a társadalom, a haza, az emberiség. Az meg valami édes isteni véletlen, hogy ott az iskolaépület; területén valaha már zsidó templom állott, a világosságnak a temploma, épen hitközségünk első kiformalódásának, a nagy magyar idők, a negyvenes évek „magyar zsidó községének“ a temploma; új világ, új eszmék, új emberek, de *a magyar zsidó szellem itt a régi, az elementáris, a halhatatlan erő.* A magyar vallás neve nem a mienk, de annak a vallásnak iskolája sem magyarabb, mint a mienk. A vallási község, amely egy általános mozgalomban legelsőül mondana le a maga felekezeti iskolájáról, talán a mienk, de ha a magyar nemzeti állam erős is lesz, bátor is lesz és élni fog természetesen, meg erkölcsi jogával, hogy területén nem tűr meg csak állami iskolát, amely idő következéské el mihamarább a magyar nemzeti tanításnak nevében, legutolsóul a mi iskolánkat kell majd bezárni.

Világosság iskolája, Isten nevében átadunk rendeltetésednek. Válgj áldássá, hogy község és társadalom mindenha áldva és áldásul emlegessen! Amen.

— T Á R C A. —

Ó D A

a veszprémi izraelita hitközség iskolája 100 éves fenállásának jubileumára.

Irta *Perényi Adolf*, tanár.

Megnyilt a csarnok, lángol már az oltár,
Isten hozott, szép ünnepő sereg!
Imádva zengjen ajkadról a zsoltár,
Avassa szentté ezt az ünnepet.
Az életharcok rideg küzdelmébül
Szakíts egy percet megvonulva itt;
Eszmének áldozz lelked ü nepéül,
Széttépve földi, súlyos láncaid!

Ünnepre jöttünk. Határkövet állít
E szent falak közt munkáló sereg;
És e határkö szent oltárrá válik,
Melyen áldozva hő imát rebeg.
Sóhajtvá néz a messze multba vissza,
Remény zöld ága szebb jövőt mutat;
A küzdelemben, Ég Urában bizva,
Újult erővel bizton vág utat.

Egész századnak határköve áll ma
E szent falak közt oltárunk gyanánt,
Küzdelmes évek oly hosszú sorára,
Jövőben bízva nézhet iskolánk.
Gyermek! jer, áldozz, forgasd itt az Irást,
Jövő esatákra itt meríts erőt;
Szivedbe véssed ezt a szent tanítást
„A haza légyen mindenek előtt!”

A kulturának e szent templomába'
Egy nemzedék a más nyomába lép.
Mint gyenge fácska lön ide plántálva
S meg-megújul a régi nemzedék.
S a kertész gondján szép sudárba szökken,
A esemetéből viruló fa lesz;
És év az évre, míg felette röpöppen,
Templomot sűrű szép erdő övez.

Derék tanítók, az erdő tiétek,
Iskolátoknak biztos védfala!
Babért, jutalmat ti sohasem kértek,
Munkátok ámbár áldásos vala.
A régi fácska, nézd, termő sudár lett,
A lombja áldást messze földre hint:
Ti, jó tanítók, meg csak visszatértetek,
Új esemetéket neveltek megint.

Áldott hazánknak drága nyelve itten
Derék fiakban istápot talált,
Hazánkat őrző szent Atyánk, Úristen!
Áldásod esdve kéri iskolánk;
Hadd nőjjenek meg gyenge sarjadéki,
A honfi, honlány szívja szellemét,
És míg szerényen te maradsz a régi,
Hirdessék szerte a Magyar nevét.

Kövesd a példát! Az Úr esodát tészen:
Ma is leomlik még a sziklafal!
Hazádat szolgálj igaz szívvel, ésszel,
A drága hont, „mely ápol s oltakar.”
Ézért ha élsz, ha szembe szállsz a vésszel,
Lehull előtted minden sziklafal
Hazádat szolgálj igaz szívvel, ésszel,
Szívben, lélekben légy mindig magyar!

Mi is eljöttünk, áldozunk ma itten,
Gyermeki emlék mosolyog reánk.
Akik elhagytuk tele hévvel, hittel,
Az életben hajh! megpróbáltatánk.
Elhoztuk hálánk egy szerény virágát,
Letesszük itt az oltár díszéül.
Álljon az oltár! Élesszétek lángját!
Fénye ragyogjon iskolánk körül!

Áldozz e esarnok lángoló oltárán!
E láng világít, szívet lánggra gyújt;
A szívet, lelket szent tüze átjárván,
Jövőre szépre van számodra út.
Az értelemnek fáklyája ha gyújtva,
Ha szív nemesen nemesért dobog:
A célt elértük, hazánk felvirulva,
Boldog hazában mi is boldogok!

Őrizd szivedben ősök hagyományát,
Büszke tudattal drága hitedet.
Megállta ez már sok ezer év árját,
S Izrael érte mennyit szenvedett!
Erős volt vára: hite, bibliája
Beléje mindig új erőt lehelt;
S bár századoknak nyomta száz viszálya,
Izrael újra új életre kelt.

Csodát az Úr tön hajdanta miértünk;
Lángoszlop, felleg volt a vezetők;
A pusztaságból Kanaánba értünk,
S harsonaszóra sziklafal ledőlt.
Gyermek! a felleg, multunk veszedelme
Ma is sötétlik úgy, mint hajdanán,
De lángoszlopként ezer fénye. elme
Mutatja néked, hol van Kanaán.

EGYESÜLETI ÉLET.

P á l y á z a t.

Az „Orsz. Izr. Tanítóegyesület“ által létesített és kezelt „Erzsébet“-alapítvány kamatjait (100 korona, melyet Györi Adolf egyes. pénztáros úr sajátjából 120 koronára emel), f. évi október hóban mint leánykiházásítási segélyt e pályázat útján fogjuk odaitélni.

Ezen segély elnyerésére pályázhatnak oly tanítók, akik legalább három év óta tagjai az egyesületnek, ha leányuk jegyben jár.

A pályázati kérvények legkésőbb f. évi október hó 15-ig az egyesület elnökségénél nyújtandók be.

A megszavazott segély a kiházásítandó tanító-leánynak akkor adatik ki, amikor okmányokkal kimutatja, hogy az esküvő már hivatalosan (anyakönyvileg) kitűzetett, vagy időközben már megtörténtnek nyilvánított.

Budapesten, 1905. szeptember 27-én.

Hajnal Jakab
titkár.

Kornfeld Gyula
elnök.

Folyó évi augusztus és szeptember hónapokban befolyt tagdíjak kimutatása.

a) Pártoló tagdíj:

	kor.
Izr. iskolaszék, Galgóc	10.—
Izr. hitközség, N.-Kanizsa ...	10.—

b) Rendes tagok

	1905-re kor.	hátr. kor.		1905-re kor.	hátr. kor.
Braunberg Manó, Zsolna	4.—	—.—	Lebovits Izsák, Ó.-Liszka	2.—	6.—
Czitrom Jakab, Belényes	8.—	—.—	Löwy Sámuel, Derecske ...	—.—	4.—
Dénes Sándor, Kunmadaras	4.—	—.—	Neumann Vilmos, Tiszabeő	—.—	4.—
Eckstein Lipót, S.-Tarján	6.—	—.—	Rózsa Ignác, Budapest ...	8.—	—.—
Friedländer József, Buj...	8.—	—.—	Rozsnyai Samu, Szikszó	8.—	—.—
Friedmann Lipót, Ungvár	—.—	4.—	Schönfeld Márk, Kapuvár	—.—	4.—
Gottlieb Márk, Ungvár ...	—.—	4.—	Schustek Sándor, N.-Bittse...	4.—	4.—
Hamburger Ignác, Abaujszántó	8.—	—.—	Schlesinger Benő, Igló..	—.—	12.—
Klein Lipót, Vág-Ujhely ...	4.—	—.—	Váradi József, Gyöngyös	4.—	—.—
Katz Henrik, L.-Szt.-Miklós	8.—	—.—			

Gyűjtés az árva-alapra.

	kor.
Grün Jakab gyűjtése, Paks*) ...	14.—
Klein Gábor és Julesz Leó gyűjtése, Kiskunmadaras	7.—
Sebestyén Manó adománya, Budapest	10.—
Nemesvidi takarékpénztár (Löbl Áron marcali tanító révén)	10.—

Bárcagyűjtés.

Szabó Lipót, N.-Szécsény...	2.10 kor.
-----------------------------	-----------

Gyűjtés az üdülő-telepre.

	kor.
Izr. tantestület, Baja	10.—
Izr. tantestület, Debrecen, II. részlet	10.—
Izr. iskolaszék, Galgóc, II. részlet	20.—
Vajda Miksa gyűjtése, Galgóc ...	23.50
Stern Ábrahám, Bpest (a tantestület gyűjtése) ...	40.—
Nemesvidi takarékpénztár (Löbl Áron marcali tanító révén)	10.—

Adományok.

	kor.
Singer és Wolfner adománya (tanulmányi ösztöndíjra)	50.—
Rudas Gusztí Budapest	5.—

Helyreigazítás. Weisz Pinkász, kiskunhalasi tagtársunknak az utolsó kimutatásban tévesen hátraléknak feltüntetett 4 korona befizetése, helyesen a folyó évre szól.

Budapest, 1905. szeptember 27-én.

Győri Adolf,
pénztáros.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Művészeti nevelés. Ujabban sokat irnak és beszélnek a gyermekek művészeti neveléséről. Muzeumokba, képiállításokra és színházakba akarják őket vezetni. A koránérettség, mely a mi iskoláinknak amugy is nagy bűne, ezáltal még jobban pusztitana. Adjuk gyermekeinknek előbb a szükségeset, aztán a hasznosat és csak legvégül a kellemeset. Mi is akarjuk a gyermekek művészeti nevelését, de olyan keretben, mely felfogó képességüknek megfelel. Tanítsuk meg őket szépen olvasni, írni, rajzolni, beszélni, énekelni; kíséreljük meg őket az olvasókönyv költői tartalmába minél mélyebben bevezetni; mutassuk meg nekik a költői formák szépségét; csak

*) Weisz Ábrahám tanító esküvője alkalmával gyűjtött összeg, melyből legtöbbet Salczer Izidor úr Besztercebányáról adakozott.

művészeti kivitelű szemléleti képeket mutassunk a gyermekeknek; tisztaságra és rendszeretetre tanítsuk őket: akkor eleget tettünk esztetikai és művészeti kiképzés szempontjából arra az időre, melyre nekünk át lettek adva. A többit bizzuk a magasabb iskolákra és az életre. Hisz ujabban mindjobban iparkodnak népszerű előadásokban a felnőtteknek a remekírók mestermunkáit megmagyarázni és a közönséget a művészetre figyelmessé tenni. Reméljük is, hogy ez még jobban el fog terjedni. Hisz az ellen sem volna kifogásunk, ha a magasabb osztályok növendékeit itt-amott elvezetnék a színházba, hogy egy klasszikus előadást végig hallgassanak. De közönséges „mulatság“ rendezéséről szó se legyen, különben olyan embereket nevelnénk, kik később azt kiáltanák: „Panem et circences!” (Der deutsche Schulmann.)

Japán gyermekek: A kis japánok kedves teremtések. Kopasz fejükön fekete hajból kis búb emelkedik, mely a kis fiúcskák füle tövéig ér. A leánykák haját azonban már kicsiny korukban kontyba kötik. Mind a kicsinyek világos, virágokkal diszített ruhát viselnek, és ha a gyermekek köszönés közben lehajolnak, a kivágott, bő, hosszú ujjak ketté oszlanak és a földet seprik.

Egy ilyen japán gyermek olyan jószág, melyért az európai anyák bármelyike a japán nőt csak irigyelheti: nem kiabál, nem lármázik, pajtásaival minden veszekedés, verekedés, köny nélkül játszik, sőt ugyanazon mosoly, mely a szülők arcát oly kedvessé teszi, ott lebeg a gyermek ajakán is. Azt lehetne mondani, ezek a kicsinyek csak azért jöttek a világra, hogy szépen meghajoljanak, oly tökéletesen be vannak avatva az etikett minden szabályába. Szemüket szerényen a földre szegezik, ha velük beszélnek. Nem vágnak az ember szavába, nem tesznek kíváncsi kérdéseket, nem rángatják türelmetlenül mamájuk szoknyáját, ha ez egy ismerőssel hosszú beszédbe ereszkedik. Es ha egy kis leányt arra kérnek, hogy játsszék valamit, nem bujik el szégyenlősen mamájának szoknyája alá.

A japán gyermek kicsiny és kedves és a japánok szeretik a kicsinyt; megvan benne az a báj, mely a törékeny, mulékony dolgok sajátsága, melyet a keleti sziget-nép, mint egy finom illatot magába sziv; megvan benne a virág tisztasága, mely csak reggeltől estig él, a hó tisztasága, mely a nap első sugarainál megolvad.

Szeliden bánnak a gyermekkel. Nem büntetik; be lehet utazni egész Japánországot, anélkül, hogy egy pofon elcsattanását hallanók. Azelőtt az alsóbb iskolákban szokás volt a tanulót komoly vétségért avval büntetni, hogy a tanító egy összesodort papirlappal három ütést mért a tenyerére. Ez nagy lármával járt és a kis vétkezőnek még sem fájt. Ujabban a fenyítésnek ezt a módját is megszüntették. Természetesen nem is gondolnak arra, hogy a kicsinyeket megerőltető tanulásra kényszerítsék. Csak egyet nem bocsájtanak meg a gyermekeknek: nagyon megrovandónak tartják, ha nincs érzékük koruknak és az évszaknak megfelelő játékhoz.

Japánban a gyermekek körülbelül ugyanazon játékokat játsszák, mint mi nálunk. Labdáznak, tenniszeznek, sárkányt eresztenek, bábuval játszanak és télen hóembert csinálnak. A játékok legnagyobb része azonban hónapok és évszakok szerint vannak rendezve. A bábuknak megvan a külön ünnepnapjuk, a „születésnap,” mely vallásos szertartássá válik. Felállítják őket a ház legszebb helyiségében, ajándékokat hoznak nekik és hódolnak nekik, mintha az ősök szellemei volnának. Ezek a bábuk szentek, sérthetetlenek, képviselik a császárt, a császárnét, a hősokeket és a híres táncosokat. A fiúk bábujai harciasabb színezetűek, régi hadvezérek ruháit viselik és külön névnapjuk van. Miután a bábuk hősokeket képviselnek, a gyermekek nagy tisztelettel viseltetnek irányukban. Eszükbe sem jut, belsejüket felválni, hogy megnézzék, mi van benne.

Télen a gyermekek kártyákkal is játszanak. A kártyáknak sajátságos kinézésük van. Rájuk vannak nyomtatva a japán irodalom legszebb költeményei. Kihúznak egy kártyát, melyen a költemény fele van, és most az a feladat, a másik felét elmondani.

Japánban minden játéknak tanító jellege van. A bábuk bevezetik a csodálkozó gyermeket népének történetébe és mesevilágába. A kártyázásnál megismerkedik az irodalommal és vannak, melyek még a szaglási érzéket is fejlesztik. A kertek is csak azért látszanak lenni, hogy a gyermekek szellemét fejlesszék. A fáknak, a növényeknek, a köveknek, az utak kanyarulatainak, a kis tavaknak, a zöld magaslatoknak, mindnek megvan a maga külön jelentősége. Így egy bizonyos helyen füvel benőtt halom van, mert a kínai irodalom egyik klasszikus helye ilyenről beszél. Azt körülbelül úgy képzelhetjük el, mintha mi gyermekeinknek tanítás céljából két magaslat

közt egy mély utat vágnánk, mely a thermopylaei szorost képviselné, vagy egy kis tó egy szigettel Salamist szemléltetné, vagy egy virágágy csizmaformában Itáliát mutatná be. Ezt a játékot a végtelenbe folytatva, megkapjuk a japán kert képét. Lépésről-lépésre találkozik a gyermek történeti emlékekkel, fantasztikus mesék és mondák szemléltetésével, dicső tettekkel.

A japánok azonban kertjük ilyenmő elrendezésével korántsem gátolják a gyermek képzelőtehetségének fejlődését, ahogy talán gondolnók, miután a keleti népek fantáziája vadon termő bokorhoz hasonlatos. A művészetet szerető japán minden tudomány fölé helyezi a természetet és ezért a japán gyermekek egy virág, egy tarka pillangó, egy sáska szépségét többre becsülik, mint a mi gyermekeink. Alig fordul elő, hogy egy gyermek kinozná az állatokat.

A japán gyermek tulajdonképen egy kis férfi. Keskeny hegyes szemei olyanok, mint a felnőttei, ugyanaz a ruhája és nagyon gyakran a foglalkozása is. Japánt a gyermekek paradicsomkertjének szokták tekinteni; ezt a véleményt úgy kell módosítani, hogy a nemesség, a gazdag polgárság gyermekeinek az édené. Másképp áll a dolog a szegény nép, a kis hivatalnok, a régi, előkelő, elszegényedett családok gyermekeinél. Ezen osztályok gyermekei kénytelenek kenyeret keresni és úgy dolgozni, mint a férfiak.

Nálunk a gyermekmunkát mindjobban megszorítják. Japánban a gyermekek majd minden üzemben nagy szerepet játszanak, mely nem ritkán túlhaladja korukat és erejüket. A miniszteriumokban, helytartóságokban kis szolgák vannak alkalmazva, kik nem idősebbek 11—12 éveseknél. E gyermekek előkelő magatartásáról, korrekt viseletéről mi fogalmat sem alkothatunk magunknak. Az ellenállóképesség, a bátorság és intelligencia, mely bennük lakozik, egyszerűen csodálatra méltó. Megtartják összes gyermeki tulajdonságaikat oly életmódban, mely egy cseppet sem gyermeki már. Az ökölnyi emberkéek előírás szerint meghajolnak; szolgálatkészen ide-oda szaladnak, hol itt, hol ott vannak, hallgatag, öreg, tiszteletreméltó, a szolgálatban megöszült szolgák komolyságával és kimértséggel. Mesebeli, munkás törpéknek tartaná őket az ember, ha arcuk a gyermek fiatalságát nem tükrözné vissza.

A tokiói nagy színházakban egész gyermektársulatok lépnek fel. Ugyanazon darabokat adják, mint a felnőttek és biztossággal, intelligenciával, meglepő tüzzel teljesítik feladatukat. Hát még a kis táncosnők, kik minden ünnepség fényét képezik! Olyan időben, midőn a gyermekeket rendesen ágyba fektetik, megjelennek ők megnyerő ruhában, arany tűkkel hajukban, széles értékes szalagokkal övezve, és gyönyörködtetnek kedves mimikájukkal, énekükkel, tamburajátékukkal. Pompájukban a paradicsommadarakhoz hasonlítanak; de az életük nem paradicsomi. Foglalkozásuk nehéz, de még nehezebb a megelőző tanítási idő. A gyengéd ujjakkat edzeni kell, barna és kék foltok mutatkoznak rajtuk, mielőtt a dobverést tökéletesen elsajátítják. A gyenge testet lassu, hosszas és fáradságos gyakorlatok által arra kell szoktatni, hogy graciózan tudjon hajolni és ringadtózni és hogy a japán táncok és a japán etikett formáin uralkodhasson. A kis táncosnők csak keveset aludhatnak és arra szoktatják őket, hogy a hideget elviseljék.

Még rosszabbul jár az a sok kis leányka, kik a műhelyekben és gyárakban dolgoznak. Életükből hiányzik az a fény is, melyet a diszes ruha a táncosnők életére vet. Egész éjeken át állnak a gépek előtt, melyek pokoli lármát csapnak, míg kis fivérek kis kocsikat tolnak, árukat hordanak és tolószékeket gördítenek. Sápköros, majdnem zöldes a kicsinyek bőre és bérük 8—10—12 órai munka után rendesen nem több mint 40—50 fillér. (Kölnische Volkszeitung.) Rózsa Ede.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

A veszprémi izraelita hitközség iskolájának története 1805—1905.
Irta *Szép Lipót*. A veszprémi izr. iskola az 1904/5. tanévvel főnállásának 100. évét töltötte be. Hazánk zsidó vallásgyülekezetei között a veszprémi izr. hitközség az elsőkhöz tartozik, mely a nemzeti kultúra terjesztése és vallásos nevelés érdekében nyilvános iskolát tart fenn. Ennek 100 éves történetét szerző, ki 39 évet töltött az iskola szolgálatában, a megyei és hitközségi levéltárból vett hiteles adatok alapján vonzóan és érdekesen írja le. Midőn feltétlen dicsérettel és elismeréssel kell az egész műről szólnunk, a dolog természetében rejlnék találjuk, hogy *Szép Lipót* közhasznú

működése benne nem eléggé domborodik ki, mert nem engedte meg azt az írónak ismert szerénysége. Tanulságosan és érdekesen írja le szerző az iskola keletkezésének, önálló szervezésének, belső fejlődésének, külső gyarapodásának és kifejlődésének eseményeit a mai napig. A fejlődésnek ezen 5 fokozatában különös érdeklődéssel olvastuk a keletkezés történetét. A megyei levéltárban látható az 1805. évi május 6-áról keltezett eredeti szerződés, melyben a veszprémi izr. hitközség kötelezi magát iskola fenntartására, noha akkor még alig állt 30—40 családból; ezen szerződés alapján kötelezte magát, hogy az alkalmazandó tanítót évi 200 frttal díjazza, azonkívül egy szoba, konyha és kamrából álló lakást ad rendelkezésére. Az iskola helyiségéül pedig világos, a tanítványok számának megfelelő tágas tanterem van kikötve, melyet az előírtas padokkal és táblával kell felszerelni. Szerző közöl egy 1806. nov. 6-áról keltezett iskolai bizonyítványt L. Lippovitz Normallehrer és Andreas Gyurich Scholaram Judaies Nationalium Director aláírással ellátva, melyet a házasulandó Raboch Markusnak be kellett a hatóságnak mutatnia, hogy házasságot köthessen. A győri főigazgatóság rendelete szerint házassági engedélyt a megye területén csak olyan zsidó ifju kaphatott, ki a veszprémi izr. iskolától bizonyítványt mutatott fel. Az iskola fejlődésének legvirágzóbb korát a nagyhirű tudós, *Hochmuth* Ábrahám főrabbi és kiváló tanférfiu igazgatása alatt élte, amikor más vallásu gyermekek is sűrűn látogatták a veszprémi zsidó iskolát. Ezen időből kerültek ki innen dr. Simonyi Zsigmond, dr. Bánóczy József, Havas Adolf dr. egyetemi tanárok, Óvári Lipót orsz. levéltáros, Szomaházy István és közéletünknek még sok nevezetes alakja. Hochmuth áldásos lelkipásztorkodásának hatása alatt a hitközség vezető embereinél az iskola mindenkor kiváló gondozás tárgyát képezte. A tudós és lelkes dr. Pilitz Benő előjáró példáján okulva dr. Sándorfi Miksa, Rothauser Mór, Rosenthal Nándor és még sok más előkelő hitközségi előjáró az iskola fejlődése körül nagy érdemeket szereztek, különös gondjuk volt, hogy az iskolához kiválóan képzett, derék tanítókat nyerjenek meg, úgy hogy a veszprémi izr. iskolánál mindenkor a legkitűnőbb tanerők működtek. Hochmuthnak utódja; dr. Kiss Arnold is teljes igyekezettel azon volt, hogy az iskola nivója fennmaradjon, míg a jelenlegi főrabbi, dr. *Hoffer* Ármin igazgatása alatt polgári leányiskolával bővítették az intézetet. Megemlítésre méltó még, hogy az iskola jelenleg 11 különböző alapítvánnyal rendelkezik, melyeknek kamatait a jó előmenetelű tanulók között osztják ki.

A függelékben általános művelődéstörténelmi szempontból érdekes okmányok szószerinti lenyomatát olvashatjuk. Ajánljuk minden tanítónak, hogy olvassa el *Szép* Lipót monographiáját. A leírt események lefolyásáról tudomást szerezve fel fog kiáltani: „képem a te képed.“ A 72 oldalra terjedő csinos füzet 1 koronáért kapható a szerzőnél. A tiszta jövedelem a polgári leányiskola szertárának gyarapítására fordíttatik.

A zsidók története a bibliai korszak befejezésétől a legújabb korig. Különös tekintettel a zsidók történetére Magyarországon. Dr. *Kayserling* M. Handbuch der izr. Geschichte nyomán középiskolák, tanítóképzők és a család számára szerkesztették *Csukási* Fülöp és *Schön* József, II. javított kiadás. Singer és Wolfner. Ára 2 K 40 f.

Biztos szaktudás, finom elrendező képesség, magyaros előadás és a történelem filozofiájában vallott nemes szellem sugárzik ki e könyvből. Veleérzés a tárggyal, elmélyedés a nép szellemének alkotó műhelyébe, finom érzék az eseményeket mozgató eszmék iránt, evvel a benyomással teszi le az olvasó e történelmi könyvet.

Nem ifjuságot kínzó tankönyv, nem objektív száraz kronológia, nem hideg boncoló kritika, hanem lelkesedés nagy multunkért és bizalom egy jobb jövőben, erre akarnak tanítani és meg is tanítanak a szerzők. „Hozzá kell szoktatnunk ifjuságunkat, hogy zsidó szellemben tudjon gondolkodni és érezni“ és mi megtoldhatjuk avval a banális igazsággal, mely azonban még mindig nem vált húsává és vérévé a mi felekezetünknek, hogy amely közösség — legyen az akár nép, akár vallás — megveti a multját, vagy a mi evvel egyenlő, nem ismeri a saját történetét, az akármilyen hatalmas a jelenben, a jövőt eljátszotta. Azt szoktuk önönmagunknak szeméretvetni, hogy a zsidóságnak sokáig nem volt történelmi érzéke, hogy az az érzék csak a 19. század nagy zsidó tudósai és történetirői nyomán fakadt a zsidó lélekben. Azt hiszem, hogy ez állítás nem egyéb, mint összetévesztése a történelmi és kronológiai érzéknek. Az utóbbi csakugyan hiányzott, amint azt a talmud irodalom bizo-

nyítja, de talán egy közösség sem ragaszkodott annyira multjához és egy sem érezte annyira az epigonok nyomasztó voltát, mint épen a zsidóság.

A függés érzete élénken megvolt az utódokban, de tudni csak a *tragédiákról* tudtak. A mult *dicső* fejezetei, melyek nem vértanuk véréről, hanem önálló állami életről regéltek, avagy arról, hogy mily nagy érdemei voltak a zsidóságnak az emberiség művelődése, a világkereskedelem körül, e dicső lapokat nem ismerték. E hiány pótlására vállalkoztak a megnevezett könyv szerzői nem önálló kutatások alapján, hanem a tudomány megállapított eredményeinek népszerűsítése által. Kisebbszerű hibáktól eltekintve, melyeknek felsorolása nem tartozik e cikk keretébe, feladatukat meg is oldották. E könyv úgy az iskolák felsőbb osztályaiban mint tankönyv, de mint az ifjuságnak ajánlandó olvasókönyv is határozottan megfelel, de hézagpótló a zsidó család asztalán is. Nagy szeretettel íródott meg különösen a magyar zsidók története a honfoglalástól a recepcióig. Igen érdekesen vázolja szerepüket a magyar államiság kifejlődésében és gazdasági megerősödésében az Árpád-házi királyok alatt. Ez érdemeket méltányolja IV. Béla híres zsidó törvényének megalkotásával. A törvény kiváltságos néposztálya emelte a zsidóságot. A vegyes házakból való királyok alatt rosszabbodik a sorsuk. Igen helyesen mutat rá arra, hogy a zsidók kiűzetése Nagy Lajos alatt, bár számkivetésük csak négy esztendeig tartott, végzetes következményekkel járt. A kiket őslakóknak tekintettek, kegyelemből megtűrt, idegen telepítvényesek lettek, kiknek voltaképpen nincsenek jogaik. Anyagi sorsuk még Mátyás alatt is rosszabbodik és a mikor beköszönt az új kor, Magyarországon is meggyulnak a máglyák. A mohácsi vész a magyar zsidókat kétszeresen is sujtotta, két meg három ellenség között az idők folyamán minden polgári jogtól megfosztatták. Csak a legújabb kor kezdetével mint egész Európában, úgy Magyarországon is megváltozik a sorsuk. Az emancipáció és receptio mozgalmának leírásával, valamint azon érdemek feltüntetésében, melyeket a zsidók a nemzeti mivelődés körül szereztek, záródik ez érdekes könyv.

Br.

HIREK ISKOLÁINK ÉLETÉBŐL.

A veszprémi izr. iskola jubileuma. Fényes és lelkes ünnepséggel ülte meg a veszprémi hitközség a magyar zsidóság egyik legrégebb, nagynevű iskolájának fennállása százéves jubileumát. A község ünnepe volt ez, amelyen résztvett az egész lelkesült hitközségen kívül a város színe-java. Képviseltette magát a vármegyei törvényhatóság, a város tisztikara, a honvédség tisztikara, a törvényszék, a bíróság, a legkülönbözőbb előkelő hivatalok, s amit felekezeti intézménynél a legnyomatékosabban kiemelünk, az egyes felekezetek is, sőt a kath. papság egy tagja.

A színültig megtelt templomban folyt le az ünnepség első fele: a hálaadó istentisztelet. Áhítatos csendben tartotta meg a zsoltárok eléneklése után dr. *Hoffer* Ármin, hitközségi főrabbi prédikációját, amelyben lelkesen kifejtette az iskola szent hivatását és főcélját. A heti szakasz egy verse alapján kiemelte a történeti eszméből fakadó jellemnevelést, mint az iskola legmélyebb feladatát. „A történet azon hatalmas eszmei láncolat — így szólt —, amely húzódik a mult messzeségéből, átkanyarodik biztos, erős hullámmal a jelenen s feltartóztatlanul halad a jövőbe. Ezen eszmei láncolathoz hozzáfűzni a gyermeki lelket, benne rajongást kelteni a mult idők valláserkölcsei és nemzeti eszméi iránt, azokból vele megértetni a jelen erkölcsét s fe'adatát, hogy ezen nemes tudattal készítse elő a jövő haladásának munkáját, ezen nevelés a zsidó iskola hagyománya s célja. Ezen uton haladt a veszprémi, országszerte alaposnak s hivatása magaslatán állónak elismert iskola.“ Továbbá megemlékezett kegyelettel az iskola örök dicsőségéről, bold. Hochmuth Ábrahám főrabbiról, aki egy harmad évszázadon keresztül irányította az iskolát s nevelte a községet, ahol napjainkban, amikor már az iskola fentartását tehernek nézték, az iskolát egy újabb intézménnyel, polgári leányiskolával betetőzték.

Áhítatos, magasztos hangulatban hagyta el az intelligens közönség a templomot, hogy az iskola tágas udvarán tartsa meg az ünnepély másik lélekemelő részét.

Rosenthál Nándor, hitközségi elnök ünnepies hangulatban, remek szavakkal nyitotta meg az ünnepélyt, ahol kiemelte, hogy mily féltékenyen őrzött drága kincse a veszprémi községnek ezen iskolája, amelyet a gondviselés eddig megőrzött s amelyet fenntartani a legszentebb hivatásának tartja a veszprémi község. A megnyitás után az emelvényre lépett az iskola egyik volt tanítványa, *Perényi* Adolf,

fővárosi főgymnasiumi tanár és elszavalta ez alkalomra irt, gyönyörűséges vallás-erkölcsi és nemzeti lelkesedéstől lángoló ódáját, amellyel a sziveket kigyújtotta s oly hatást keltett, hogy a taps és éljen szünni nem akart. Ezen szavalatot az iskolaszéki elnöknek, dr. Réthi Edének mély tanulmányról, alapos műveltségről tanuskodó, iskoláért, zsidóságért, hazáért lángoló tartalmas, ünnepi beszéde követte. Ezután lépett a díszes közönség elé az iskola egyik büszkesége, volt tanítványa, dr. Bánóczy József, az izr. tanítóképző igazgatója és beszélt az iskola hivatásáról, a veszprémi község multjáról, iskolájáról, az ő megdicsőült tanítójáról, Hochmuth főrabbról oly közvetlenül, édesen és szívhezszólóan, az öröm s lelkesedés, a hála, a kegyelet könynyeit fakasztva, amiként erre csak egy Bánóczy képes.

Lelkes hangulatban e beszéd el nem muló hatása alatt zárta be a hitközségi elnök a gyönyörű ünnepet.

Iskolaavatás. Lélekemelő szép ünnepély keretében avatta fel a nagyváradi izr. neolog hitközség szeptember 3-án új iskolaépületét. Az avatási ünnepet délelőtt hálaadó istentisztelet nyitotta meg a Zion templomban. Utána az iskola dísztermében volt a tulajdonképeni avató ünnepség, amelyen nagy számú közönség vett részt. Az ünnepséget Wechsler Adolf hitk. elnök nyitotta meg, hálás köszönetét fejezve ki a hitk. tagjai iránt, kiknek áldozatkészségük tette lehetővé az új felekezeti iskola felállítását és az iskolaépület emelését. Az ünnepi beszédeket Grósz Menyhért iskolaszéki elnök és dr. Kecskeméti Lipót főrabbi tartották; mindegyik emelkedett szellemű szónoklatban fejtegette az iskola hivatását. A főrabbi érdekes beszédét lapunk e számában közöljük. A szép ünnepség befejezéseül még dr. Schütz Albert ismertette az iskola felállításának történetét.

Trencsén. A régi gárdának egy érdemdús tagja, Bernhard Mór, a trencsényi izr. elemi népiskola igazgató-tanítója a tanítói pályán való 43, ebből Trencsénben töltött 36 évi működése után f. é. október hó 1-én a magánéletbe vonul vissza. Méltán sorolhatjuk a régi gárda férfiai közé, minthogy héber tudományokkal gazdagon megrakodva indult a tanítói pályára, ahol ezen szellemi kincseket gondosan és szeretettel ápolta, és azoknak működése terén mindig érvényt szerzett. S habár kiképeztetését az 1862. évben nyerte (az egykori nagyszombati tanítóképző intézetben), tehát olyan időben, midőn az országra nehezedő szomorú viszonyok miatt a magyar nemzeti népoktatásról még elvben sem lehetett szó, ennek ellenére, azok közé tartozott, akik a nem magyar ajku vidéken a magyar nyelv terjesztésének lelkes munkásai voltak. Feladatát mindig a legnagyobb pontossággal, lankadatlan buzgalommal és még előrehaladt korában is ifjui hévvel és lángoló szeretettel végezte. Most, hogy azon helyet, ahol életének szebb és nagyobb részét töltötte, azt iskolát, ott kell hagynia, büszkeséggel tekinthet vissza múltjára. A tanfelügyelőség elismerő nyilatkozatában többek között azt írja: „Ez alkalommal megnyugtathatja azon tudat, hogy nemcsak kötelességét a legnagyobb lelkiismerettel teljesítette, hanem messze az átlagon felülemelkedve, a magyar nemzeti népoktatást a legjobb tudásával és erejével iparkodott azon polcra emelni, hogy ez képes legyen a művelt nyugattal a versenyt kiállani.“ A képviselőtestület megbizta az elnökséget, hogy a hitközség köszönetét és elismerését megfelelő ünnepély keretében juttassa kifejezésre. Mi pedig e helyen kívánjuk, hogy élvezze még sokáig jól kiérdemelt nyugalmát zavartalan örömben és boldogságban!

Friedländer Rafael.

Ujvidék. Ujvidék szab. kir. város törvényhatósága szép jelét adta a tanítói kar iránt érzett becsülésének. Ugyanis a szeptember 22-én tartott törvényhatósági bizottsági ülésen fölemelte az összes felekezeti tanítók törzsfizetését, melyet eddig is a város adott. És pedig egyhangulag hozott határozattal a férfitanítók fizetését 1600 koronára, a nőtanítóké 1400 koronára emelte fel. Megszavazta még ezenkívül a férfitanítóknak a 400 korona, a nőknek 300 korona lakáspénzt és így e soknyelvű és sokfelekezeti város 51 tanítója újévtől kezdődőleg 2000 korona, illetve 1700 korona fizetést kap. Ez a határozat nemcsak a tanítói karban, hanem városszerte is köztetszést keltett.

Tiszaföldvár. Mint sajnálattal értesülünk, a tiszaföldvári hitközség kénytelen volt elszegényedése folytán és a tanköteles gyermekek csökkenése miatt 18 év óta fennálló felekezeti iskoláját feloszlatni. Braun József ottani kartársunk ennek folytán nyugdíjaztatta magát, de egyuttal mint helyettes rabbi és hitoktató hitközsége szolgálatában maradt.

Nyugdíjaztatás. A közoktatásügyi miniszter legutóbb a következő kartársaink nyugdíjaztatását rendelte el: *Redlich* Mór boldogasszonyi, *Feuerlösch* Adolf budapesti aut. orth. izr. hitk., *Kuttner* Lipót tapolcai és *Krausz* Ármin esornai munkaképtelen tanítók nyugdíjaztatását.

VEGYESEK.

Figyelmeztetés! Egyesületünk tisztelt tagjait arra kérjük, hogy az esedékes tagsági díjakat a f. év végeig annál biztosabban beküldeni sziveskedjenek, minthogy ellenkező esetben kénytelenek volnánk nevüket a január havában kiadandó névsorból mellőzni.

Lapunk jelen számához minden vidéki tagtársunk számára egy-egy cheque-lapot mellékelünk. E lapokat felhasználhatják majd t. tagtársaink tagdíjaik fizetésére, vagy másféle pénzeknek pénztárosunkhoz való küldésére (adományok, bárcagyűjtés, üdülő-telep tagdíja stb.).

Ismételten megjegyezzük, hogy mindazon esetben, midőn a befizetés minden írásbeli megjegyzés nélkül történik, pénztárosunk a befizetett összeget tagdíjnak fogja elkönyvelni. Ha a befizetés azonban más célra vagy különböző címen történt, úgy kérjük, sziveskedjenek ezt a cheque-lapnak arra szánt helyére ráírni és ekkor egyúttal a cheque-lapra a postaszabályok értelmében egy 5 filléres bélyeget ragasztani.

Az elnökség.

Újév. Mire lapunk e száma olvasóink kezeibe jut, beköszöntött a zsinagógai újév is. Bűnbánó lélekkel és Istenbe vetett bizalommal lépünk majd az Úr házába, hogy a magunk és szeretteinkért égi áldást könyörögjünk le a Mindenhatótól, a menny és föld Urától. Újév, határkö életünk rövid utjában, pihenő pont a létért való küzdelemben, mely elmélkedésre, a jövőnek aggodalmas vizsgálódására készlet. Vajjon mit rejteget a megujult esztendő méhében? Örömet vagy bánatot, sikert vagy kudarcot, szerencsét vagy bajt, boldogságot vagy testi-lelki keservet? Azt csak a Mindenható tudja, ki osztályrészünket kiszabja, s kihez e napokban buzgó imával, áhitatos könyörgéssel fordulunk. Oh hallgassa meg fohászunkat és küldjön minden zsidó házba, minden tanító hajlékába békét s boldogságot, erőt s egészséget és mennyei áldást!

Újévi üdvözlét. Barátaim és tagtársaim százainak újévi üdvözlétét e helyen köszönöm meg. Egyúttal valamennyi tagtársamnak a közeledő újév alkalmából a legszivélyesebb üdvözlétemet küldöm s minden jót kívánok!

Kornfeld Gyula.

Egyesületünk titkári hivatala. Értesítjük tagtársainkat, hogy egyesületünk titkári hivatala július hó 1-je óta a pesti izr. hitközség fiúiskolájának épületében, VII., Wesselényi-u. 44. szám alatt Stern Ábrahám igazgató szives engedélye folytán igen alkalmas helyiséget nyert, hol tagtársaink a hivatalos időben, naponta 6—7 óráig, egyesületi ügyekben felvilágosítást kaphatnak.

A közp. választmány lapunk zártakor, szept. hó 27-én tartott ülést; az erről szóló tudósítást a jövő számban fogjuk közölni.

Hahn Adolf. Lapunk zártakor vettük a szomorú hírt, hogy egyesületünk egyik alapító tagja, *Hahn* Adolf, a pozsonyi iskola érdemes tanítója meghalt. A megboldogult munkás életét lapunk jövő számában fogjuk méltatni.

Izr. Tanítóképezdei Internátus. A múlt hó 13-án szerény kis internátus nyílt meg az Aggteleki-u. 19. számú házban az Orsz. Izr. Tanítóképzőintézet egynéhány szegény, támasznélküli növendéke számára. Ez az internátus kétszobás, kényelmesen berendezett lakás 3—3 ágygal s a szükséges ruha-, könyv- és mosdószekrényekkel. Bár az idén *csak tanítók* gyermekei pályázhattak ilyen internátusi helyre, mégis kétszer annyi volt a pályázók száma, mint a hánynak hely jutott. Az

„Orsz. Izr. Tanítóképző Volt Iskolatársak Egyesülete,“ mely ezen intézményt megalkotta, reméli, hogy a jövőre fölveheti az összes tanítógyermekket és nem táplál túlságosan vérmes reményeket, ha célul egy olyan internátus létesítését tűzi ki, melyben kellemes otthont talál a nevezett képzőnek minden arra rászoruló növendéke. A megnyitáson jelen voltak dr. *Bánóczy* József tanítóképezdei igazgató és dr. *Mezey* Ferenc, a Pesti Chevra Kadisa titkárja is, kikben az intézmény nemesszívű barátjait tiszteli. Ezek az urak a megnyitáskor azon nézetüknek adtak kifejezést, hogy a tanítóképzői internátus a zsidóság meleg szívű emberbarátjait nagyon hamar meg fogja nyerni támogatókul, mert ezen intézmény évtizedeken át érzett nagy hiányt pótol, nyomort enyhít, erkölcstelenségtől óv meg, védettjeit, a magyar zsidóság jövődö tanítóit, fölmenti a tanulásban gátló életharctól és ez által nekik a mélyebb tudás és nagyobb műveltség megszerzésére módot nyújt. Az internátus jövődö felkarolásában való hitnek bizalomgerjesztő örvendetes jelensége, hogy egy fenkölt gondolkozásu nemes zsidó férfi, ki a legszebb altruismustól vezéreltetve még nevét sem írta meg, dr. Bánóczy József igazgató útján 1000 koronát küldött az internátus céljaira, sőt kilátásba helyezte ennek az összegnek állandóvá tételét is. Míg ilyen férfiak élnek a magyar Izraélben, nem kell félnünk semmiféle humánus intézmény bukásától. Az eddig elért eredményben nagy részük van: *Hatvany-Deutsch* Sándor, *Boschán* Jakab, *Schweiger* Márton, csepeli *Weisz* Manfréd. *Weisz* J. Manó, *Birnbaum* Imre, *Lindenbaum* Mór uraknak, továbbá özv. *Fleischl* Samuné urnőnek, valamint a Pesti Chevra Kadisának és az Orsz. Izr. Tanítóképző tanári karának, kik 100—200 koronás alapítványaikkal lehetővé tették ezen internátusnak már ez évben való megnyitását. De naggyá ezen internátust csak a tanítóság lelkesedése teheti. Minden zsidó tanítónak kötelessége, hogy a Volt Iskolatársak Egyesületébe 2 korona évi tagsági díjjal belépjen és azon előkelő körökben, hol szavának sulya van, az intézményt ismertesse és ez által minél több pártoló tagot szerezzen. A magyar zsidó tanítóság egyetemes munkája elérheti azt, hogy létesüljön felekezetünk egyetlen tanítóképezdájének összes növendékei számára egy olyan internátus, mely kellemes otthont, gondnélküli életet biztosít a zsidó tanítói pályára készülőeknek is. Valóban a magyar zsidó tanítóság méltóbb emléket nem emelhet magának ezen internátus megteremtésénél. Tovább tartó emlék leszen ez a Faraók piramisánál, mert nem a hatalom, hanem a szív szava teremti meg. És Izraélben sohasem hiányzott a szív, különösen nyomorgó diákokkal szemben.

T. tanítótársaimhoz. Az iskolai év folyamán sok alkalom kínálkozik egyes hazafias, társadalmi és kegyeleti emlékü iskolai ünnepek megülésére. Mivelhogy az iskolai ünnepek főrendezője a tanító, azért rövid művet állítottam össze, mely az ünneplő közönséghez és a tanulóifjusághoz intézett szavakat tartalmazza. A mű (Pedagógiai, iskolaünnepi beszédek) árát szerény anyagi helyzetünkhöz mérve *90 fillérre szabtam és a megrendeléseket portómentesen szállítom.* A könyv diszes vászonkötésű, már ez oknál fogva is méltán foglal helyet a házi és iskolai könyvtárak művei között. Szászkaánya, (Krassó-Szörény megye), 1905. augusztus hó. *Fogl* János, igazgató-tanító.

Tanítók Szava címmel egy új paedagógiai lap jelent meg szeptember 1-én az ismert pedagógus, *Juhay* Antal szerkesztésében. A lap minden hónap 1-én és 16-án jelenik meg. Előfizetési ára egy évre 6 kor., egy fél évre 3 kor. A lap első számának tartalmából kiemeljük a következő cikkeket: Az iskolákért és a tanítókért. A tanítók erőssége. Tanítók elriasztása a tankönyvirástól. Az állandó rovatok címei: Irodalom. Tanügyi hírek. Tanítói gyűlések és kirándulások.

Megjelent. Iskolai biblia I. rész. A Tóra, Jósua és a Birák könyve, héber szemelvényekkel és preparációkkal, az orsz. izr. tantervjavaslat főbb utasításai szerint közép- és polgári iskolák I. osztályai számára. Irta dr. *Fényes* Mór hittanár. Ára 2 korona. Singer és Wolfner cég kiadása. Az érdekes könyvet legközelebb fogjuk ismertetni.

Hymen. Választmányunk érdeemes tagjának, egyesületünk volt elnökének, *Csajági* Béla, a pesti izr. hitközség fiuárvaház és polgári iskola igazgatójának Margit leányát szeptember hó 17-én vezette oltárhoz *Messinger* Illés úr. Az esküvőn, melyet az árvaház templomában tartottak meg, a fővárosi tanító- és tanárvilág majdnem teljes számmal jelent meg, mely alkalommal az örömapát és családját egyesületünk nevében elnökünk, választmányunk egy küldöttsége élén üdvözölte.

Megjelent pazar nyomdai kiállításban, gazdag közigazgatási és szépirodalmi tartalommal és remek illusztrációkkal az

Izraelita Családi Naptár

III. évfolyama az 5666. (1905—6) évre.

Szerkeszti és kiadja *Ötvös Károly*.

Bolti ára: a fővárosban 1 kor.; vidékre, bérmentve: 1 kor. 20 fillér.

Tanítók, mint viszonteladók legalább 5 példány rendelése mellett 25% „kedvezményben részesülnek.

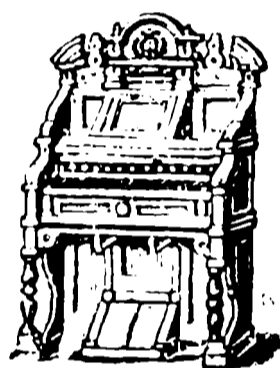
Megrendelhető a szerkesztő-kiadónál Budapest, VIII. ker., Kerepesi-ut 9/B.

HORÁNSZKY JANOS

állat-präparator és tanszerkészítő

Budapest, Kossuth Lajos-utca 16.

Állatok, madarak tömése, valamint iskolák részére mindenféle állat, madár, növény és minden präparatori tanszerek nagy raktáramból legolcsóbban kaphatók.

HARMÓNÍUMOK

mindkét rendszer szerint a legolcsóbban szállít

PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA

Budapest, VIII. József-körut 15. szám.

Árjegyzék ingyen és bérmentve. Tanerőknek külön százalékedmény

Az „ATHENAEUM” irod. és nyomdair. t. kiadásában megjelentek:

JUHAY ANTAL VEZÉRKÖNYVEI.

A gyermek első tanítója. Ára 5 kor. | A harmadik osztály tanítója. Ára 5 kor.
A második osztály tanítója. Ára 5 kor. | A negyedik osztály tanítója. Ára 5 kor.

GYAKORLATI VEZÉRKÖNYVEK

AZ ELEMI ISKOLÁBAN KÖTELEZETT ÖSSZES TANTÁRGYAK TANÍTÁSÁRA
A MINISZTERI TANTERVHEZ ALKALMAZVA.

Ezen vezérkönyvek kiválóságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az egyes kötetek megjelenése alkalmával az összes tanügyi szaklapok a legnagyobb elismerés hangján nyilatkoztak róluk. A leg-regebben megjelent első kötet pedig immár a negyedik kiadásban került ki a sajtó alól.

Juhay vezérkönyvei egyenkint is megrendelhetők a kiadónál, valamint minden könyvkereskedésben.

Szemüveget

viselő közönséghez! Orvosi előírás szerint!

Szemüveg vagy csiptető

nikkelezett keret, finom üveggel 50 kr.

Nikkel-keret, kristályüveggel. 80 kr.

Dublé aranykeret, kristályüveggel 1 frt.

*A szemnek lelkiismeretes kipróbálása
csakis szaküzletünkben lehetséges.*

Nagy választék látcsövekben 2 frt
50 krtól, időjelzők 2 frttól, szoba- és
fürdőhőmérők 30 krtól, kipróbált
orvosi lázmérők 60 krtól.

CZIGLER és SCHLESINGER

látyszerészek

Budapest, VII. Kerepesi - ut 36.

(a Klauzál utca sarkán).

Éder Antal Gyula

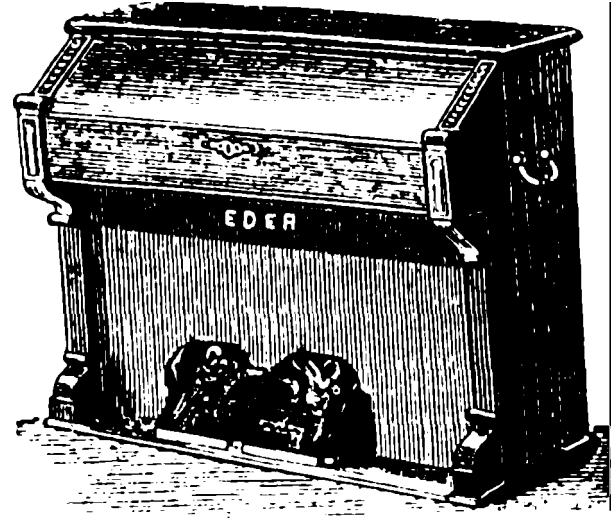
Budapest,

IV., Váci - utca 28. szám,

a városháztérenél.

Alapítva 1846.

Telefon 924.

Bel- és külföldi zongorák, pia-
ninók és harmoniumok nagy
raktára

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

Elsőrangú SINGER varró - gépeket

nagybani eredeti gyári árban 75
koronától feljebb, minden ár-

felemelés nélkül havi 8 és 10 kor. részletre
szállítunk 6 évi jótállással vidékre is bárhova.

Az egész világon
létező összes ke-
rékpárok alkatré-
szeit raktáron
tartjuk és azok ja-
vítását saját mű-
helyeinkben ol-
csón és szakérte-
lemmel csináljuk.

Kerékpárokat
mélyen leszállítva,
szigorúan az ere-

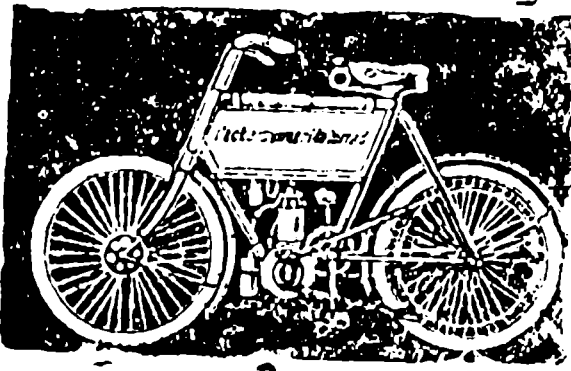
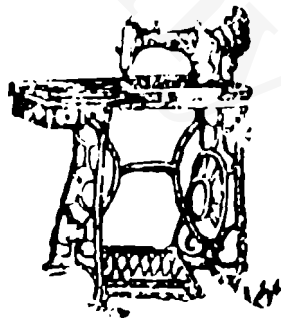
deti gyári árakon 12 és 16 koronás részletekre
és mindennemű kerékpáralkatrészeket (külső és
belső gummik, nyergek, csengők, pedálok, kor-
mányok, lámpák) Ausztria-Magyarországban
elért legnagyobb forgalmunk és így óiási véte-
leink folytán a gyáraknál rendkívül lenyomott
igen olcsó áraink következtében 30% árleszálli-
tással szállítunk vidékre is bárhová.

Láng Jakab és Fia varrógép és kerékpár
nagykereskedők.

Ausztria-Magyarország legnagyobb, legrégebbi
és legmegbízhatóbb kerékpár-raktára.

Budapest, József-körút 41. Flóközlet: Baross tér 4.

Nagy árjegyzék 700 képpel ingyen és bérmentve.

Pártoljuk a honi ipart!!

Az igaz magyar gazdasszony nem
küldi már ruháit külföldre tisztítás
és festés végett, mert

Beierl József

műfestő és vegytisztító

Budapest, VI. Király-utca 8.

az udvarban

a legjutányosabban és legponto-
sabban vegytisztít és fest bármilyen
uri és női szövet-, selyem-, bársony- és csipke-
ruhát. **Csipke- és szövetfüggönyök
tisztítása.** — Vidéki megrendelések gyorsan,
pontosan és jutányosan eszközöltetnek.

Főüzlet:

Budapest, VI. Király-utca 8.

az udvarban.

Gyűjtőtelep:

Budapest, VI. Múzeum-körút 31.

Ujpest, Kemény Gusztáv-utca.

Sasvári Béla Héber hangoztató- és olvasókönyve, valamint olvasótáblái

csakis a szerzőnél Pécssett rendelhetők meg.

A könyv bolti ára 44 fillér, tanítóknak 37 fillér.

Az olvasótáblák nettó ára 2 kor. 40 fillér.

Megjelent és *Singer és Wolfnernél*, VI. Andrassy-út 10. sz. kapható

Dr. Weisz Miksa: **KIS BIBLIA.**

Bibliai történet a honfoglalásig, tekintettel az egyetemes tantervre. Második, javított kiadás. Közép és polgári iskolák I. oszt. részére. **Ára 1 korona.**

Dr. Weisz Miksa:

IZRAEL TÖRTÉNETE

a honfoglalástól a birodalom bukásáig. A VI. község-kerület tanterve nyomán. — Második, javított kiadás. Közép- és polgári iskolák II. oszt. számára.

Ára 1 korona 20 fillér.

Megjelent új kiadásban.

A zsidók története.

A biblia befejezésétől a mai korig. Különös tekintettel a magyar zsidók történetére.

A középiskolák felső osztályai és a tanítóképzők számára.

Irodalmi szemelvényekkel. *Dr. Kayserling M.* könyve nyomán.

Irták: Csukási Fülöp és Schön József.

II. javított kiadás.

Kapható a kiadóknál:

SINGER és WOLFNER könyvkereskedésében, VI., Andrassy-út 10. sz.

SINGER és WOLFNER könyvkereskedése

Budapest, Andrassy-út 10.

Elemi iskolai könyvek jegyzéke osztályok szerint csoportosítva.

	I. osztály.	kor. fill.
Müller Adolf, Magyar ABC és olvasókönyv (az izr. tanító-egyl. kiadv.)		—40
Müller Adolf, Héber ABC és olvasókönyv		—40
Schütz Manó, Első héber hangoztató és olvasókönyv		—40
Herczog Emil, Német ABC és olvasókönyv		40
II. osztály.		
Barna, Magyar olvasókönyv bekötve (az izr. tanító-egyl. kiadv.)		—64
Radó, Magyar olvasókönyv		—64
Csukási, Bibliai történet. II. osztály számára (az izr. tanító-egyl. kiadv.)		—50
Sebestyén-Pfeiffer, Magyar nyelvtan II. oszt.		30
Mendl Német olvasókönyv		—64
Deutsches Sprachbuch I rész		—40
Német nyelv- és olvasókönyv a magyar ajkú népiskolák számára I. rész kötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve		—60
Mózes I. könyve, magyar fordítással, bekötve (az izr. tanító-egyl. kiadv.)		—80

Imakönyv, (az izr. tanító-egyl. kadvánnya) 24. tetemesen jav. és imarendi utmutatóval bővített kiadás, bekötve	--- 80
„ Deutsch Henrik fordításával bekötve (az O. i. t. e. által eng. kiadv.)	—80 és 120
Székely, számtani gyakorlókönyv II. oszt. számára bekötve	—40
Hóós, Dalkönyvecske 1 füzet	—30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára I. füzet	—50

III. osztály.

Barna, Magyar olvasókönyv, bekötve (az izr. tanító-egyl. kiadványa)	—72
Radó, Magyar olvasókönyv	—72
Pfeiffer—Sebestyén, Magyar nyelvtan III. oszt.	—40
Mendl, Német olvasókönyv bekötve	—72
Deutsches Sprachbuch II. rész	—50
Német nyelv- és olvasókönyv a magyarajku népiskolák számára, II. rész kötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa)	—72
Mózes II. könyve, magyar fordítással bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadv.)	—80
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa)	—80
„ Deutsch Henrik fordításával bekötve	—80
„ diszesebben bekötve (az O. i. t. e. kiadványa)	120
Lakits—Neiger—Kiss Áron, Földrajz bekötve	—24
Tergina, Földrajz osztatlan iskolák számára	—72
Bárdos, A magyar nemzet története, bekötve	—56
Székely, Számtani gyakorlókönyv bekötve	—48
Hóós, Dalkönyvecske I. füzet	—30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára I. füzet	—50

IV. osztály.

Barna, Magyar olvasókönyv bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa)	—90
Radó, Magyar olvasókönyv	—90
Pfeiffer—Sebestyén, Magyar nyelvtan IV. oszt.	—40
Mendl, Német olvasókönyv bekötve	—90
Deutsches Sprachbuch bekötve	—72
Német nyelv- és olvasókönyv a magyarajku népiskolák számára III. rész, bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve	—90
Mózes III. és IV. könyve, (az izr. tanító-egyesület kiadványa (kötetje 0.80 fill.) összesen	1 60
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve	—80
„ Deutsch Henrik fordításával bekötve	—80
„ diszesebben bekötve (az O. i. t. e. kiadványa)	1 20
Lakits—Neiger—Kiss Áron, Földrajz bekötve	—56
Tergina, Földrajz	—48
Bárdos F., A magyar nemzet története bekötve	—56
Székely, Számtani gyakorlókönyv bekötve	—48
Orbók, Egészségtan bekötve	—40
Kogutovicz, Magyarország isk. kézitérképe (Singer és Wolfner kiadása)	—40
Hóós, Dalkönyvecske 2. füzet	—30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára. 2. füzet	—60
Lerner, Bibliai történet I. rész	—60

V. és VI. osztály.

Radó, Magy. olvasókönyv (az izr. tanítóegyesület kiadványa)	1 30
Mendl, Deutsches Lesebuch bekötve	1 30
Mózes öt könyve, bekötve, kötetenkint 80 fillér, mind az öt rész egy kötetben	4 —
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve	— 80
Imakönyv, Deutsch Henrik fordításával, szótárral, vászonba kötve (az O. i. t. e. kiadv.)	1 20
Lakits Neiger-Kiss Áron, Földrajz bekötve	— 72
Tergina, Földrajz V. és VI. oszt. számára	— 56
Bárdos, A magyar nemzet története bekötve	— 52
Tergina, A magyar nemzet története	— 62
Füredi, Világtörténet	— 80
Székely, Számt. gyakorlókönyv bekötve	— 72
Ertl H., Természetrész, kötve	— 64
Balázs J., Természettan, kötve	— 72
Irmey-Baló, Alkotmánytan, kötve	— 40
Pollák K., Elemi mértan	— 40
Mocnik—Orbók, Mértan kötve	— 48
Hóós, Dalkönyvecske. 2 füzet	— 34
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára. 2 füzet	— 60
Orbók, Egészségtan bekötve	— 40
Kogutovicz, Magyarország térképe	— 40
Lerner, Bibliai történet II. „	— 60

*Könyvkereskedésünkben kapható bárhol és bárki által
hirdetett iskolai tankönyv.*

SINGER és WOLFNER könyvkereskedése, VI., Andrásy-ut 10. sz.